

« ՃԱՆԶՆԱՆՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ »

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԹԻԻ Լ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ

ԵՒ

ԻՆՉ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱԼ ՄԵԿՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

Փ Ա Ր Ի Ջ

1947

9(47.9/5)

29107.

Գ.Ե.Լ

Վերադարձը և ինչ
պետք է գիտնայ Միլ

առաջ:

«ՀԱՆՁՆԱՆՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԹԻԻ I

9(47.925)28

5-61

ՄՏՈՒԳԱՍԾ Է 1961 թ.

ՆԵՐԳԱՂԹԸ

ԵԻ

ԻՆՁ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱԼ ՄԵԿՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

Փ Ա Ր Ի Ջ

1947

Imp. ARAXES, 46, rue Richer, Paris (9).

Ե Ր Կ Ո Ի Խ Օ Ս Ք

Ներկայ գրքույկը առաջինն է «Ճանչնանք Հայրենիքը» մատենաշարին, որուն հրատարակութեանը ձեռնարկած են Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան Փրօփականտի Յանձնախումբը եւ Ներգաղթի Կեդր. Կոմիտէի Տեղեկատուութեան Դիւանը, գործակցաբար:

Յաւալի իրողութիւն է որ արտասահմանի Հայութիւնը չի ճանչնար իր Հայրենիքը: Հայերէն բերքերու կանոնադր հետետղներն իսկ, աղօտ գաղափար մը միայն ունին Սովետական Հայաստանի իրական կեանքին մասին:

Սով. Հայաստանը՝ Պետութիւն մըն է, բառին բովանդակած բոլոր ստորագելիներով: Պետութիւն մըն է ոսկայն, որուն ընկերվարական հիմունքները եւ նկարագիրը բոլորովին տարբեր ըլլալով մեր բնական երկիրներու պետական դրութենէն, պէտք ունին ճանչցուելու եւ լաւ հասկցուելու:

Սով. Հայաստանը՝ հայ ժողովուրդի պետութիւնն է: Դարերով իր անկախութիւնը կորսնցնող, հալածուած եւ տառապող ժողովուրդի մը ստեղծած համեմատաբար նոր պետութիւնը՝ որ իր բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ կը ցոլացնէ երկար անցեալ մը եւ փայլուն մշակոյթ մը ունեցող արժէքաւոր ազգի մը ոգին:

Սով. Հայաստանը արդիական պետութիւն մըն է, իր գաղափարական բովանդակութեամբ, մշակոյթով, տնտեսական կեանքով, աշխատանքի ձեւերով եւ կազմակերպութեամբ:

Սով. Հայաստանը՝ մարդկային ընդհանուր ազատագրութեան եւ տեւական զարգացման ու կատարելութեան ձգտող ժողովուրդի մը հայրենիքն է, որուն երկը չի նմանիր այսօրուան եւ որուն վաղն ալ պիտի չընմանի այսօրուան:

Սով. Հայաստանը՝ նիւթական, շօշափելի իրականութիւն մը ըլլալով հանդերձ, ոգի մըն է, հայրենակարօտ բազմութիւններու մարմնաւորած երազը ու այդ տեսակէտով, մեկնակէտ մըն է հայ ժողովուրդի անբռնաբարելի ու անկապտելի բաղափական, մշակութային ու ընկերային իտեալներուն իրագործման ու ամբողջացման:

Սով. Հայաստանը՝ հայ ժողովուրդի բաժուն կարողութիւններուն և ընդունակութիւններուն մարմին տալու կոչուած կարելիութիւնն է ու այդ ձեւով բոլոր հայ ակնարկներու սեւեռման վառարանը:

Սով. Հայաստանը՝ Հայուն հայրենիքն է ու հետեւաբար ինքզինքը հայ ընդունող բոլոր մարդոց գուրգուրանքին արժանի աշխարհ մը:

Սով. Հայաստանը՝ վաղուան մեր բնակելիք ու թաղուելիք աշխարհն է, հետեւաբար սրբավայր մը:

Այս իմաստն ու բովանդակութիւնը ունեցող մեր հայրենիքի մասին տգիտութիւնը դատապարտելի անտարբերութիւն մը պիտի նշանակէր ոեւէ Հայու կողմէ:

Այդ տգիտութիւնը մասամբ փարատելու ցանկութիւնով, բայց առանց ամբողջական ու կատարեալ գործ մը ընելու յաւակնոտութեան, ծրագրուած է հետգիտել հրատարակել հետեւեալ գրքոյկները.

Ա. — Ներդադրը եւ ի՞նչ պէտք է գիտնալ մեկնելէ առաջ:

Բ. — Խորհրդային Սահմանադրութիւնը (Սահմա-

նադրութեան թարգմանութիւնը, ներածութիւնով մը) :

Գ.— Սով. Հայաստանի ճարտարարուեստացումը եւ Հնգամեայ նոր Փլանը :

Դ.— Սով. Հայաստանի կրթական դրութիւնը եւ դաստիարակչական ոգին :

Ե.— Սով. Հայաստանի առողջապահական դրութիւնը :

Զ.— Սով. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը :

Է.— Մարմնակրթութիւնը Սով. Հայաստանի մէջ :

Ը.— Սով. Հայաստանի գրականութիւնը :

Այս գրքոյկներով պիտի տրուին, արծարծուած նիւթերու շուրջ, տարրական ու հիմնական գիտելիքներ միայն, բոլորին մատչելի, պարզ ու հասկնալի լեզուով : Անոնք պիտի ծառայեն առաւելապէս օրպէս խթան ընթերցողին հետաքրքրութիւնը արթնցնելու եւ մղելու գայն աւելի լուրջ եւ հիմնաւոր աշխատանքի, բազմակողմանիօրէն ուսումնասիրելու համար, հայրենի աշխարհին բարդ ու աշխատանքալի իրականութիւնը :

Կրնայ ըլլալ որ գրքոյկներու հրատարակութիւնը, վերք նշանակուած կարգով տեղի չունենայ կամ յիշուած նիւթերէն տարբեր ուրիշ գրքոյկներ ևս հրատարակուին :

Գրքոյկներէն իւրաքանչիւրին կազմութիւնը յանձնուած է, նիւթին շուրջ մասնաւոր պատրաստութիւն ունեցող անձերու :

Ընթերցողներու ընդունելութենէն եւ փաջալերանքէն կախում ունի, այս աստիճանական ծրագրով սկսուած աշխատանքին շարունակութիւնը աւելի լայն եւ նոյն ժամով :

Զեմք ուզեր տարակուսիլ այս ձեռնարկին հանդէպ մեր հասարակութեան ցոյց տալիք փաջալերական վերաբերումին մասին :

Գործին մէջ, որեւէ նւթական շահ ակնկալելու դիտաւորութիւն չկենալով, գրեյկները պիտի վաճառուին մատչելի նուազագոյն գինով, իւրաքանչիւրին համար կատարուած ծախքերը հաշուի առնելէ յետոյ միայն:

Ա. ՄԱՍ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ

1946ի ամառն էր ի վեր, երբ Սով. Հայաստանի կառավարութեան ղեկավարն ընդառաջելով, Խորհրդային Միութեան Կեդրոնական իշխանութիւնը, զանազան երկիրներու մէջ ցրուած Հայերուն ազատութիւնը առաւ իրենց հայրենիքը փոխադրուելու, ներգաղթ բառը ամէնէն շատ դործածուած բառերէն մէկը դարձած է։ Այդ պատճառով իսկ, դադարած է թերեւս շատերուն համար իր իսկական ու ամբողջական իմաստով ներկայանալ։

Նոր կազմուած ըլլալուն համար, բառարաններուն մէջ դժուար է գտնել բառը։ Կը նշանակէ դէպի Երկիր, դէպի Հայրենիք վերադարձ, ըլլալով հականիշը արտադաղթին, կամ պարզապէս դաղթին։ Բառը նոր է, որովհետեւ իր արտայայտած դործողութիւնն ալ նոր է մեղի համար։

Հայերու համար, արտադաղթը՝ այսինքն, հայրենիքը, ծննդավայրը լքելով, դէպի օտար աշխարհ մեկնումը, ընթացիկ ու բնական երեւոյթ մը եղած է երկար դարերու ընթացքին։ Հայ պետականութիւնը տակաւին չանհետացած իսկ, բազմաթիւ Հայեր գտնուած են, որոնք իրենց հայրենիքէն մեկնելով հաստատուած են ուրիշ երկիրներու մէջ, յատկապէս Բիւզանդական

(*) Այս դասախօսութիւնը կարդացուած է «Ժանհնանք Հայրենիքը» անունով Փարիզի մէջ սկսուած դասախօսութիւններու շարքին առաջինին մէջ, 31 Յունուար 1947ին, Լ. Զորիսեանի կողմէ։

Էւ Պարսկական կայսրութիւններուն մէջ: Անձնական աւելի փայլուն ու լաւ դիրքեր դրաւելու ցանկութիւն ունեցողներ եղած են անոնք, որոնցմէ շատեր յաջողած են բիւզանդական դահուն վրայ բազմիւ իբրեւ կայսր, կամ ղընուորական, քաղաքական ու տնտեսական կեանքի մէջ նախանձելի դիրքեր դրաւել: Պատմութեան ընթացքին, ամէն ժողովուրդի մէջ տեսնուած է այդ երեւոյթը, օտար հորիզոններու տակ բախտ փնտռող մարդոց արկածախնդրութիւնը: Այդ սահմանին մէջ, անբնական ու հակամարդկային ոչինչ կայ:

Հայ ժողովուրդին մէջ դանդուածային արտադաղթը կը սկսի իր պետականութեան կորուստէն յետոյ, յատկապէս այն շրջանին երբ թրքական ու մոնկոլական արշաւախումբեր, իրենց տախտատաններէն դուրս դալով արեւելքէն դէպի արեւմուտք կ'արշաւեն, անցնելով անխուսափելիօրէն բոլոր ճամբաներուն վրայ դանդուող Հայոց աշխարհէն: Քաղաքներ ու գիւղեր հրկիւղող, ամէն ինչ թալանող ու քանդող, մարդիկը հալածող ու կոտորող այդ բարբարոս ցեղերու անպատմելի վայրագութեան առաջ, հարիւր հազարաւոր Հայեր կը լքեն իրենց տունն ու տեղը ու կը մեկնին անձանօթ աշխարհներ: Ծառեր անոնցմէ կը հաստատունին Բիւզանդական կայսրութեան սահմաններուն մէջ, ուրիշներ Մեւ Փովի հիւսիսէն կ'անցնին Եւրոպա ու բնակութիւն կը հաստատեն Խրիմի, Լեհաստանի, Հունդարիոյ, Թրանսիլլանիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ:

Երբ ԺԴ. դարուն, Լէնկթիմուրի արշաւանքէն վերջ կը դանդաղին մարդկային մեծ դանդուածներու շարժումները արեւելքէն դէպի արեւմուտք ու Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներուն կեանքը որոշ կայունութիւն կը ստանայ, երբ փլատակի վերածուած հին կայսրութիւններուն վրայ, նոր պետութիւններ կը կազմուին,

խառնական ծովուն մէջ կորսուած խլեակի մը կերպարանքը կը ստանայ հայ ժողովուրդին վիճակը: Կիլիկեան իշխանութեան անհետացումէն յետոյ, իր հողին կառչող հայ մարդը երբեք իր բնաշխարհին մէջ ապրող մարդու երանութիւնը չճանչցաւ այլևս: Հայաստանը անկէ վերջ կը դառնայ Թուրքերուն եւ Պարսիկներուն միջեւ երկար դարեր տեւող կռիւներու թատերաբեմ, եւ հայ բազմութիւնները կը լքեն իրենց հողն ու աշխարհը երբեմն մէկ կամ միւս կողմողին բռնադատութեամբ, եւ երբեմն ալ կամաւոր կերպով, պատերազմի սարսափներէն ազատ մնալու մտահոգութեամբ եւ օտարութեան մէջ համեմատական հանգստութիւն մը դնելու յոյսով:

Մինչեւ 1914-1918ի պատերազմին սկիզբը արտադադր միշտ կը շարունակուէր հայ ժողովուրդին, յաճախ անտեսանելի ձեւով: Հատ-հատ կամ փոքր խումբերով մարդիկ կը հեռանային իրենց ծննդավայրէն ու դէպի պանդխտութիւն կը դիմէին: Երիտասարդներ, երբեմն նոր ամուսնացած, կը լքէին իրենց կիները ու Պոլիս, Իզմիր, Թիֆլիս կամ Ամերիկա ու Եգիպտոս կը մեկնէին դրամ չահելու ու վերստին հայրենիք վերադառնալու սկզբնական տրամադրութիւններով:

Ասոնցմէ շատեր, հանգիստ պայմաններու տիրանալով, իրենց ընտանիքն ու ազգականներն ալ կը հրաւրէին, փոխանակ իրենք վերադառնալու հայրենիք:

Արտադադրի այս աղէտին դիտակցութիւնը մէկ անգամ միայն զգացած է հայ ժողովուրդը, Օսմ. Սահմանադրութեան չրջանին, երբ «Դէպի Երկիր» կարդախօսը նետուած է հրապարակ: Կը յիշեմ այդ ատեն, աշակերտութեան չրջանին, Պոլսոյ մէջ, մտաւորականութեան, ուսանողութեան եւ երիտասարդութեան մէջ ստեղծած խանդավառութիւնը հայրենիք մեկնելու դադարին հանդէպ:

Վրայ հասաւ անտերազմը, ուրկէ դուրս ելաւ հայ ժողովուրդը արիւնլուայ, զոհ դառնալով անասելի ու աններելի Ոճիւրի մը: Կէսէն աւելին կորսնցուց իր թիւին ու մնացորդներն ալ նետուեցան դուրսը հեռու իրենց աշխարհէն:

Յետագայ քաղաքական դաժան դէպքերուն հետեւանքով, ոչ միայն Թրքահայաստանի, այլ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, բացի Պոլսէն, ունէ Հայ չմնաց: Հեռացուեցան Հայերը դարերով իրենց պապերուն կողմէ բնակուած աշխարհէն, ցրուեցան ուրիշ երկիրներու մէջ ու կաղմեցին աշտօրուան Սփիւռքը:

Անվիճելի իրողութիւն է որ դարերու ընթացքին տեղի ունեցած մասնակի կամ զանդուածային արտագաղթը հայ ժողովուրդին, քաղաքական հարկադրանքի ու բռնադատութեան տակ տեղի ունեցած է: Ապրուստ մը շահելու մտահոգութիւնով չէ որ լքած է հայ մարդը իր ծննդավայրը: Հայոց հայրենիքը իր աշխատասէր ժողովուրդը լայնօրէն ապրեցնելու բոլոր պայմանները կը լրացնէր: Աշխատանքը մարդկօրէն անհնարին դարձնող, աշխատանքին արդիւնքը կողոպտող իշխանութիւններն էին հայ մարդը իր արտէն ու արհեստանոցէն դուրս վտարողները:

Այլեւս պատմութեան անցած են, հին հայ գաղութները ու իրրեւ պատմական դէպք միայն կը քննուին: Բայց նորերը՝ 1920էն վերջ կաղմուած դաղութները, — Մերձաւոր Արեւելքի, Պալքաններու, Ֆրանսայի եւ Ամերիկաներու մէջ հաստատուածները — կենդանի հայ իրականութիւններ կը մնան տակաւին: Կ'արժէ անոնց նրկարագիրն ու էութիւնը հասկնալ քիչ մը աւելի մօտէն:

Պատերազմական ու քաղաքական դէպքերու հետեւանքով իր տունն ու տեղը խուճապահար լքող բազմութիւններուն համար, մեկնումը ժամանակաւոր հանգա-

մանք մը ունէր : Արտադաղթը մահէն փախուստ մըն էր միայն : Ոչ ոք, բնակութեան հաստատուն վայր մը դը՛ տած ըլլալ կը կարծէր, իր հաստատուած նոր երկրին մէջ : Սպասողական վիճակի մը մէջ, ամէն մարդ կը սպասէր դէպքերու յեղաշրջութեան մը ու ծննդաւայր վերադառնալու կարելիութեան :

Կիլիկիայէն, Պոլսէն եւ Անատոլոյի զանազան վայրերէն, օրինակ՝ 1920էն 1925 Ֆրանսա եկող Հայերու հողեկան տրամադրութիւնները թարմ են տակաւին բուրրին յիշողութեան մէջ : Նոր եկած ատեննին, մնայուն կերպով հոս հաստատուել ուզողներ դրեթէ չկային : Ամէն մարդ դասաւորած էր իր աշխատանքը ժամանակաւոր կերպով ապրողի հողերանութեամբ : Գործարաններու մէջ կ'աշխատէր, օրական մը եւ ապրուստ մը ապահովելու մտահոգութիւնով, անհամբերութեամբ սպասելով դէպի երկիր վերադարձին : Առաջին տարիներուն, Ֆրանսա եկողը չէր մտածեր տուն չինելու, կամ դորժ մը հիմնելու մասին, որովհետեւ հաշիւը կ'ընէր մօտ ատենէն երկիր վերադառնալու եւ տիրանալու իր տունին եւ կալուածներուն :

Այս հաշիւը ճիշդ դուրս չեկաւ դժբախտաբար : Միջազգային Դիւանագիտութիւնը մոռցաւ թուրքերուն ո՛ճերը եւ նուիրագործեց բռնի ուժին կողմէ «կատարուած իրողութիւնները», տարրական արդարութեան զգացումն իսկ արհամարհելով :

Քաղաքական դէպքերու բերած այս յուսախաբութիւններուն առաջ, փոխուեցաւ հայ մարդուն տրամադրութիւնը : Ժամանակաւոր բնակութեան դադարը վերածուեցաւ մնայուն բնակութեան ըմբռնումին ու մարդիկ սկսան տուններ շինել, անկախ դորժի տէր դառնալ : Հայրենիքի ու ծննդավայրի դուռները իր առջեւ փակուած տեսնող հայ մարդը փոխեց նախ, տնտեսական

կեանքի մէջ իր դործունէութեան ողին: Ապահով տընտեսութիւն, դիրք, հարստութիւն հիմնելու եւ հաճելի կեանք մը վարելու մասին մտածեց: Այս՝ դիտաւարութիւնը իր հոգեկան ապրումներուն մէջ ալ փոփոխութիւն ստեղծեց: Յաջողելու համար, պէտք տեսաւ յարմարելու, պատշաճելու իր ապրած երկրին պայմաններուն: Ճիգ ըրաւ նմանելու տեղացիին, ընդօրինակելու անոր աշխատանքի, վայելքի եւ առ հասարակ ապրելու բոլոր ձեւերը, սորվեցաւ անոր լեզուն, առանց շեշտի խօսելու չափով ու հետզհետէ միտքէն անցուց նաեւ ծածկելու իր ինքնութիւնը, ազգային ծագումը, երբեմն քաշուելով նոյն իսկ խոստովանելէ հայ ըլլալը: Աժօթ զգաց «օտարական» ըլլալուն ու տեղացի կոչուելու բուռն ցանկութիւնը յայտնաբերեց: Պէտք տեսաւ դուրս գալ ինքզինքէն, տարբեր չապիկ մը հագնիլ ու նոր անուն մը ստանալ: Հայ մնալուն մէջ վնաս տեսնելով, նուաստացում ալ զգաց եւ իւրացուց կարծես իր ժողովուրդին հանդէպ ցոյց տրուած արհամարհանքն ու անարգանքը:

Կեանքի դէպքերը շուտով բերին հայ մարդը սակայն այն եզրակացութեան, որ իր էութեան ուրացումը ոչ շահ կը բերէ եւ ոչ պատիւ, որ բառերով եւ արտաքին ձեւերով ինքզինքը մոռնալու եւ սրբիչները բնորոշնակելու փորձը խելացի ձեւ մը չէ ուրիշներուն կողմէ որդեգրուելու համար, որ մարդ չի կրնար իր մորթէն դուրս գալ ո՛չ իր կամքով եւ ոչ ալ ուրիշներու պարտադրութեամբ կամ շոյանքով, որ Հայու խմորը իր վերջնական ձեւաւորումը ստանալէ յետոյ, դիւրութեամբ չի մտներ ուրիշ կաղապարի մէջ:

Ու սկսաւ հակադդեցութիւնը տարադիր ու անհայրենիք հայ հոգիին մէջ, սկզբնական աատանումներէն ու խարխափումներէն վերջ: Այդ հակադդեցութիւնը ամէնէն աւելի ուրիշները ստեղծեցին, իրենց իսկ օրի-

նակով ու մեզ հանդէպ ցոյց տուած վերաբերումով : Ասեմ եկաւ, ուր ազգային հպարտութիւնը փոռնեցաւ ամէն երկրի մէջ այն աստիճան ու այն սահմաններուն մէջ, որ տարբեր ազգութեան մը պատկանողը նկատուեցաւ խորթ ու ցած մարդ, «օտարական» մարդուն մէջ ազգային արժանապատուութեան հետ խորապէս վիրաւորուեցաւ նաեւ անհատական արժանապատուութիւնը : Իրրեւ հետեւանք այս կացութեան, մարդիկ սկսան մտածել որ իր ազգութեամբ եւ ծագումով հպարտանալու թերեւս աւելի պատուաբեր եւ օգտակար եղանակ է քան թէ իր ազգութիւնով նուաստացած զգալու վիճակը :

Կեանքի դէպքերով իսկ հաստատուեցաւ այս մտածման ճշդութիւնը : Վերջին պատերազմը այս ոգիին առողջ ու ճիշդ ըլլալուն ապացոյցները բերաւ ամէն ճակատի վրայ : Բոլոր ժողովուրդներու մէջ ազգային զգացումը անօրինակ թափ եւ ուժգնութիւն ստացաւ : Մեծերու ազգայնամոլութեան դէմ ցցուեցաւ փոքրերու ազգային անհատականութիւնը :

Մեզի համար յատկապէս, արեւի պէս պայծառ դարձաւ, որ մեր ժողովուրդը իր արժանիքներով եւ կարողութիւններով, տարբեր ու եւ է ժողովուրդէ վարչի մնար, որ անհիմն ինքնազոլութիւն մը եւ ինքզինքը խաբելու եւ օրօրելու ձեւ մը չէ հայ ժողովուրդի արժէքին գիտակցութիւնը, որ անցեալի պատմական օրինակները չեն միայն որ ապացոյցը կը կազմեն Հայուն ուրիշներու հաւասար ժողովուրդ մը ըլլալուն, այլ նաեւ ներկային մէջ ի յայտ բերած ընդունակութիւնները եւ գործերը :

Ժողովուրդները՝ պատերազմներու մէջ տարած իրենց յաղթանակներուն մէջ հպարտութեան ու պարծանքի շարժանիթներ կը տեսնեն : Վերջին պատերազմի ըն-

թացքին մենք ալ ունեցանք այդ հպարտութիւնն ու պարծանքը: Սովետական Հայաստանի բանակներուն եւ իր փառաւոր ու անպարտելի զօրավարներուն յաղթանակներով, Հայուն տարագիր հողին խռովեցաւ հպարտութեան զօրաւոր ալիքով մը: Հայուն հողին ճանչցաւ ու դտաւ ինքզինքը:

Իր էութեան եւ արժէքին այդ ծանօթացումը դիտորդական յաղթանակներով, աւելի շեշտուեցաւ ու ամրապնդուեցաւ, երբ հայրենիքն ալ ցոյց տուաւ իր կատարած նուաճումները եւ վերելքը, կարճ ատենի մը մէջ: Իսկապէս հայ հողին խռովող մեծութիւն մը ունէր Խորհրդ. Հայաստանի պատկերը: Անոր առաջ, հայ մարդը գիտակցեցաւ ու խորապէս զգաց որ ինքը՝ ուրիշ աշխարհներու մէջ տքնելու եւ ստեղծագործելու հարկադրանքին տակ ապրող արարած մը կրնայ չըլլալ, որ ինքը՝ ուրիշներուն միայն օգտակար ըլլալու համար ծնած չէ, որ ինքը՝ իր ձիրքերն ու կարողութիւնները ուրիշներու ծառայութեան մէջ երեւան հանելու դատապարտուած մարդ մը չէ, որ եթէ հնարաւորութիւն տրուի իրեն, իր բնաշխարհին մէջ խաղաղօրէն աշխատելու, կրնայ հրաշքներ գործել:

Շօշափելի ու բարախուն էր օրինակը. վէճ չվերցնող տեսակէն, մտածել տուող եւ որոշում առնել տուող տեսակէն: Ու հայ միտքին առջեւ ցցուեցաւ մեծ հարցաւիանը: Մնալ դուրսը, օտարութեան մէջ, թէ վերադառնալ հայրենիք, իր հարադատ բնութեան մէջ: Դժբերութիւն թափել օտար հողերու վրայ, թէ իր պապերուն արիւնով ու քրտինքով օծուած հողին վրայ:

Այս հարցումը, առանց բացառութեան, ամէն Հայ տուաւ ինքզինքին: Բայց ամէն Հայ տակաւին չէ տուած անոր պատասխանը վճռական ու դրական ձեւով, առանց տատանելու, ինքնաբերաբար: Հրապարակով, բայց ու

յատակ կերպով, ժխտական պատասխան տուող չկայ։ Այս պարագան իսկ ցոյց կու տայ արդէն թէ բարոյապէս որքան ճնշող ու պարտադիր ձեւով կը ներկայանայ ներդադրի հարցը։ Որ եւ է բռնադատիկ հանգամանք չունի ներդադրի խնդիրը։ Ան դրուած չէ մարդոց կողմէ, կաղմակերպութիւններու կամ նոյն իսկ հայ պետութեան կողմէ։ Հարցը դրուած է կեանքին կողմէ իսկ, բնականօրէն եւ ինքնաբերաբար ու անոր դործնական լուծումն է միայն որ կ'աշխատին գտնել կաղմակերպութիւնները եւ հայ պետութիւնը։

Այսքան բնական խնդրի մը մասին խօսին ու դրելը աւելորդ պիտի դառնար, եթէ չգտնուէին մեր ժողովուրդին մէջ վերի հարցումներուն տակաւին պատասխան մը չգտնողներ, վարանոտներ, օր մը մեկնելու եւ յաջորդ օրը մնալու տատամսումին մէջ մնացողներ։ Այդ մարդոց մտածման նիւթ տալու եւ հարցին գանալան կողմերը յատակօրէն ներկայացնելու դիտաւորութեամբ դրուած է այս դրոյակը։

×

Ներդադր՝ տունը, դործը, աշխատանքը ձգելու, վարժուած միջավայր մը լքելու, երկար տարիներու սովորութիւններէն հրաժարելու դործողութիւն մըն է։ Զի նմանիւր բնակարան մը փոխելու կամ նոյն երկրին մէջ, մէկ քաղաքէն ուրիշ քաղաք մը փոխադրուելու։ Հետեւաբար, թեթեւ ու դիւրին դործ մը չէ։ Զուտ նիւթական դործ մըն ալ չէ սակայն, ինչպէս է օրինակ Ծըրանապէն Ամերիկո փոխադրութիւնը։

Ներդադր անհատական դործ մը ըլլալով հանգերձ, ազդային հաւաքական դործ մըն է։ Նիւթական դործ մը ըլլալով մէկտեղ, գաղափարական դործ մըն է։ Լրիւ քննութիւն մը կատարելու համար, անհրաժեշտ է հետեւաբար վերլուծել ներդադր ըստով սահմանուած

գործողութեան թէ՛ դադարաւորական երեսը եւ թէ՛ դործ-
նական երեսը. ուրիշ խօսքով, ցոյց տալ թէ՛ ազգային,
հաւաքական իմաստը եւ թէ՛ անհատական իմաստը:
Հարցին այս երկու երեսներն ալ պէտք է քննել նաեւ
յատկապէս անոր համար, որ մեր մէջ, շատեր անհա-
տական շահուն եւ հաւաքական շահուն մէջ նմանութիւն
եւ նոյնութիւն չեն գտներ, շատեր՝ հակառակութիւն կը
տեսնեն իրենց անձնական շահուն եւ հաւաքական-ազգա-
յին շահուն միջեւ եւ հնարաւորութիւն չեն գտներ այդ
երկուքին միջեւ հաշտեցում մը կատարելու: Հայ մար-
դու հոգեկան տաղնապներէն մէկն ալ այս խնդիրը կը
կազմէ: Միեւնոքի մէջ դրեթէ չկան, բացառութիւն կը
կազմեն այն անձերը որոնց անձնական շահը ամբողջա-
պէս կը նոյնանայ ազգային շահուն հետ: Հայրենիքին
մէջ ապրողին համար նման տաղնապ գոյութիւն չունի
անշուշտ: Հաւաքական շահուն մէջ կը տեսնեն հոն մար-
դիկ իրենց անձնական շահը:

Ներդադրի հարցը լրջօրէն քննելու համար, անհը-
րաժեշտ է նախ սահմանել, ազգային-հաւաքական շահու
ըմբռնումը: Ամէն մարդ կը խօսի անոր անունով: Ազ-
գային շահուն դէմ գործող մարդն իսկ, կը շահագործէ
բացատրութիւնը, օգտուելով անոր տարտամ եւ ընդ-
հանուր բովանդակութենէն:

Ազգային-հաւաքական շահու հիմնական, առաջին
տարրը ազգային գոյութեան պահպանութիւնն է: Ազգու-
թիւնը անհետանալէ ու ջնջուելէ յետոյ, ո՛չ անոր շահը
կը մնայ եւ ոչ ալ վնասը: Ազգային շահու անունով խօ-
սիլ կամ գործել, կը նշանակէ ուրեմն, ամէնէն առաջ,
աշխատիլ ազգային գոյութեան պահպանումին. ընել
որեւէ բան եւ ամէն բան այդ գոյութիւնը պահելու եւ
զօրացնելու համար եւ չընել որեւէ բան որ կրնայ ծա-
ռայել այդ գոյութիւնը տկարացնելու եւ քանդելու:

Որեւէ գործի, ծրագրի եւ դիտաւորութեան «ազգային շահու» համապատասխան ըլլալը որոշելու համար, կը բաւէ հասկնալ թէ՛ իրենց հետեւանքով կը նպաստեն թէ կը վնասեն ազգային գոյութեան: Դիւրին չէ անշուշտ, ամէն ատեն, յստակ ու բացարձակ կերպով որոշել, առաջուրնէ որեւէ գործի հետեւանքները: Այս գիտարութիւնն է որ շատ մը մարդոց կարելիութիւն կու տայ ազգային շահու անունով խօսելու, նոյն իսկ այդ շահուն դէմ գործելու ատեն:

«Ազգային-հաւաքական շահու» այս տարրին նկատմամբ, այսինքն ազգային գոյութեան պահպանումի տեսկէտէն, ներգաղթը դրակա՞ն գործ է թէ բացասական. ազգային գոյութիւնը պահելու եւ զօրացնելու կը ծառայէ թէ տկարացնելու եւ քանդելու:

Հարցումին պատասխանը անմիջական է ու ինքնաբերաբար կը ներկայանայ ամէն միտքի: Օտար երկիրներէն Հայերուն վերադարձը դէպի իրենց հայրենիքը, անկասկած կ'օգնէ հայ ժողովուրդի գոյութեան պահպանումին ու զօրացումին: Ոչ ոք կրնայ մտածել ու ըսել որ հայ մարդը իր հայրենիքին մէջ կրնայ խորթանալ ու հեռանալ իր ազգութենէն, կրնայ օտարանալ եւ ուրիշ բնութիւն մը խոտանալ: Որեւէ ուժ, մարդկային կամ բնական, անկարող է իր հայրենիքին մէջ ապրող մարդը հեռացնել իր ազգութենէն: Ի՛ր հայրենիքին մէջ միայն մարդը կրնայ գտնուիլ իր բնական վիճակին մէջ, կ'ապրի իր բնական մղումներով, եւ կրնայ իրականացնել ինքզինքը ամբողջապէս: Օտար աշխարհի մը մէջ, ընդհակառակը, արուեստական գոյութիւն մը կը քաջկուտէ մարդ ու կարծես տեւական պայքարի մէջ է իր շրջապատին հետ: Իր էութեան հիմնական դիմերը պահելու համար իսկ, պարտաւոր է ֆիզիքական պայքարի մէջ մտնել տիրող պայմաններուն դէմ ու ներքին հոգեկան

սլաքար մը վարել տեւականօրէն: Ամէն մարդ ընդու-
նակ եւ ի վիճակի չէ այդ կռիւը մղելու, եւ երբ չի մը-
ղեր կռիւը, կը տկարանայ ու կը թուլնայ եւ իր ինք-
նութենէն ամէն օր մաս մաս բան մը կը կորսնցնէ: Այդ
կռիւը մղելու կարող եւ տրամադիր եղողներն ալ, ահա-
դին սպառում մը կը կատարեն իրենց ուժերուն եւ կա-
րողութիւններուն, որոնք կրնային աւելի մեծ արդիւնք-
ներ տալ տարբեր մարդի մը մէջ գործածուելով:

Մեղմէ իւրաքանչիւրը, օտար աշխարհներու մէջ
հաստատուելէն ի վեր, կը դալայ իր էութեան փոփոխու-
թիւնը քառորդ դարու ընթացքին: Հոս նոր հաստատ-
ուած ատենի մարդը չենք մնացած, տարբեր մարդ ենք
դարձած: Խօսքը անշուշտ տարիքի յառաջացման ստեղ-
ծած բնական փոփոխութեան մասին չէ: Մեր բարոյական
ըմբռնումներով, մեր կենցաղով մեծ ազդեցութիւն կրած
ենք շրջապատէն: Այդ փոփոխութիւնը աչքառու կերպով
կը նկատենք մանաւանդ մեր գաւակներուն վրայ, որոնց
աճման գուղընթաց կը դիտենք մեղմէ հիմնովին տար-
բեր, նոր անձնաւորութեան մը կազմութիւնը անոնց մէջ:
Շատ մը ծնողքներ, չըսելու համար բոլորը, իրենց նկա-
լալէն եւ ապրումներէն մեծ բան մը չեն տեսներ իրենց
դաւկին մէջ: Անոնց հոգեկան պահանջները, ձգտումնե-
րը, վայելքի ձեւերը բոլորովին կը տարբերին իրենց ծը-
նողքին ունեցածէն: Բնական եւ հասկնալի կը գտնեմ որ
մենք բոլորովին չճանչնանք մեր թոռները ու անոնց գա-
ւակները եւ մեր ապրումներով, ամբողջական խզման
մէջ գտնուինք անոնց հետ:

Հայ անհատականութիւնը կը լուծուի, կը հալի ա-
մէն օր, մաս մաս, մեր աչքին առջեւ, օտար աշխարհ-
ներու մէջ: Տարակոյսէ դուրս է որ քանի մը սերունդ
յետոյ, Փրանսահայ գաղութը պիտի հասնի հին հայ
գաղութներու — Լեհաստանի, Հունդարիոյ, Հնդկաս-

տանի — այսօրուան վիճակին: Վաղը, հոս ալ, մեր հոս բնակած ըլլալու հետքը միայն պիտի գտնէ պատմութիւնը, զերեկմանատուներու դամբանաքարերուն վրայ «եան»ով վերջացող արձանադրութիւններու մէջէն:

Գովելլի են անշուշտ, հայ մանուկները մէջ ազգային դիտակցութիւնը պահելու նպատակով կատարուած աշխատանքները: Բայց ոչ ոք կը խաբուի անոնց տալիք արդիւնքէն: 30-40 տարեկան եղող այսօրուան սերունդին անհետացումէն յետոյ, այդ աշխատանքներն ալ պիտի դադրին, ու եթէ իրենց անունն իսկ փոխելու անբարեխղճութիւնը չգործողներ գտնուին, անոնք ալ այդ անունով միայն պիտի մասնեն իրենց ցեղային ծագումը:

Վիճելի չէ, կ'ենթադրեմ, այս ճշմարտութիւնը: Ու իբրեւ այդպիսին ամբողջապէս կը սահմանէ ու կը ճշդէ արժէքը այն տեսակէտին, որ ազգային ինքնութեան պահպանումին համար, անհրաժեշտ չի գտներ հայ Ժողովուրդի հայրենիք տեղափոխութիւնը եւ բաւարար կը սեպէ տեղւոյն վրայ կատարուելիք աշխատանքները այդ նպատակին ծառայող: Այդ աշխատանքներէն իւրաքանչիւրը քննելու եւ անոնց տուած արդիւնքը կշռելու պէտք չկայ, կը կարծեմ, ապացուցանելու համար անոնց բացարձակ անբաւարարութիւնը: Մեր ազգային գոյութեան պահպանումի կենսական խնդրին, անհնարին է իբրեւ լուծում առաջարկել այդ տեսակէտը: Զայն յայտնողները կա՛մ ինքնախաբէութեան մը զոհն են, կամ գիտակցաբար կ'ուզեն մոլորեցնել իրենց չրջապատը: Այդ տեսակէտը պաշտպանողները կանգնած չեն «ազգային հաւաքական չահու» գետնին վրայ: Որքան առեն հետո կը մնանք մեր հայրենիքէն, պէտք է աշխատինք անշուշտ, ամէն միջոցով կարելի ընդդիմութիւնը փորձել մեզ կլանող ուժացումին դէմ, բայց չխաբենք ինքիւնքն իս մեծ արդիւնք մը սպասելով նման աշխատանքներէ:

«Աղգային - հաւաքական շահու» հիմնական տար-
րին կատարմամբ, յայտնիքն աղգային գոյութեան պահպա-
նութի տեսակէտէն, ներդադթէն զատ հիմնական ու ար-
մատական որեւէ լուծում գոյութիւն չունի եւ անհնա-
րին է պատկերացնել: Ներդադթն է միայն դրական ու
վերջնական միակ ըմբռնելի լուծումը:

«Աղգային - հաւաքական շահու» երկրորդ կարե-
ւոր տարրը, հայրենիքի զարգացման ու զօրացման պա-
հանջն է: Աղգութեան մը կոռուսնն ու պատուանդանը
հայրենիքն է: Աղգութեան մը մեծութիւնը համեմատա-
կան է իր հայրենիքի մեծութեան եւ ուժին: Անհատնե-
լու մեծութիւնն ալ կը չափուի իրենց հայրենիքի մե-
ծութեամբ:

Վերի հարցումը կրկնենք այս տարրին նկատմամբ:
Ներդադթը դրական աղգակ է հայրենիքի զօրացման ու
մեծութեան թէ բացասական. արտասահմանի հայու-
թեան Հայաստան փոխադրութիւնը կ'օգնէ՞ հայրենիքի
զարգացման թէ կը վնասէ:

Հոս ալ հարցումը իր մէջ կը բովանդակէ պատաս-
խանք: Ակնեւեւ է որ հայրենիքը որչափ բազմամարդ
ըլլայ, նոյն չափով ալ կ'աւելնան իր զարգացման հնա-
րաւորութիւնները: Աշխատող ձեռքերու եւ միտքերու
յաւելումով երկիրը անտեսապէս աւելի արագ կը զար-
դանայ: Երկրի մը մեծագոյն հարստութիւնը եւ դրա-
մապուիր մարդն է, բնակիչներու թիւը: Մարդիկն են
որ կը շինեն քաղաքները, գիւղերը, ճամբաները, երկա-
թուղիները, շէնքերը, դործարանները. անոնք է որ կը
հերկեն ու կ'արգասաւորեն հողը, եւ անոնք է որ կը
պաշտպանեն իրենց հայրենիքը: Մարդոց թիւին համե-
մատութեամբ կը ղիւրանայ եւ կ'արագանայ հայրենիքի
շինարարութիւնը եւ կը հեշտանայ հայրենիքի պաշտ-
պանութիւնն ու զօրացումը: Ասոնցմէ դատ, մեր հայ-

րենիքի բնակիչներուն յաւելմամբ կը դիւրանայ նաեւ մեր քաղաքական դատի լուծումը: Անհրաժեշտ է այստեղ մատնանշել մտայնութիւն մը, որ հրատարակուելու քաջութիւնը չունի, բայց դոյութիւն ունի կարգ մը միաբերու մէջ:

Կան մարդիկ, որոնք անհրաժեշտ կը դոնեն օտարութեան մէջ իբրեւ տարադիր եւ անհայրենիք պահել կարեւոր թիւ մը Հայերու, որպէսզի միջազգային ատեաններու առջեւ, Թուրքերէն մեր ազգային հոգերը պահանջելու բարոյական եւ իրաւական աւելի դժուար հիմունքներ ունենանք: Այսպէս մտածողները կը կարծեն որ, Հայերը իրենց հայրենիքին մէջ տեղափոխուելէ ու հոն բնակութեան վայր մը դոնելէ յետոյ, բանաւոր արդարացում մը չեն ունենար Թուրքերու կողմէ բռնադրաւորաւ իրենց ազգային հոգերը պահանջելու:

«Բաւարար հող չունինք, հող կ'ուզենք»ի ձեւով մեր քաղաքական դատը ներկայացնելու դիտաւորութիւն մը կ'ենթադրէ ուրեմն մտածման այս եղանակը: Այդ մասը մեր հարցին երկրորդական մասը կը կազմէ եւ ոչ թէ հիմնական: Մեր պահանջներուն էութիւնը, մեր ազգային հոգերու վրայ ունեցած մեր ժառանգական իրաւունքն է: Դարերով մեր պապերու կողմէ բնակուած ու անոնց սեփականութիւնը եղած հոգերը, որնք բռնադրաւորաւ են գէնքի ուժով, կ'ուզենք որ մեզի վերադարձուն: Եթէ արդարութեան եւ իրաւունքի այս սկզբունքին վերայ հիմնուած են մեր պահանջները, անհասկնալի կը դառնայ թէ ինչո՞վ կը սլակսի անոնց բանաւորութիւնը, եթէ Հայը փոխանակ Սուրիոյ կամ Ֆրանսայի մէջ զընտելու, դոնուի իր հայրենիքին մէջ: Ճիշդ է որ, եթէ արտասահմանի մէջ այլեւս Հայեր չգտնուին, անոնց մէջ դործող կազմակերպութիւնները եւ «Ազգային Դատի մարմիններն» ալ կը զրկուին դիւանադիտական դիմում-

ներ կատարելէ եւ կը դադրին նոյնիսկ գոյութիւն ունենալէ: Բայց անհասկնալի է թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս հայ պետութիւնը զրկուած պիտի ըլլայ հայ քաղաքական դատը հետապնդելու կարելիութենէն ու սլաքաւանութենէն: Ընդհակառակը, երբ Հայերը ամբողջութեամբ կամ մեծ մասամբ հաւաքուած ըլլան իրենց հայրենիքին մէջ, հայ պետութիւնը շատ աւելի զօրաւոր եւ տրամաբանական հիմունքներ կ'ունենայ մեր պահանջները ներկայացնելու եւ իրականացնելու: Կ'ունենայ ամբողջ հայութեան անունով խօսելու եւ գործելու բարոյական իրաւունքը, որովհետեւ բոլորս դարձած կ'ըլլանք հայ պետութեան քաղաքացիները, փոխանակ ըլլալու Սուրիացի, Ամերիկացի կամ Ֆրանսացի: Միւս կողմէ, չօչափելի փաստ մը ստեղծած կ'ըլլանք, հայրենիքի մէջ մեր ամփոփումով, այսօրուան մեր ունեցած հողերու անբաւարարութիւնը ցոյց տուող: Օտար հողի վրայ ապրող Հայերուն կրնան առարկել որ «պէտք չունիք հողի, ձեր դաժնուած երկրին մէջ լայն ու հանգիստ կ'ապրիք», մինչդեռ խիտ բնակչութիւն ունեցող հայրենիքի մը մէջ ապրողներուն չեն կրնար այդ առարկութիւնն իսկ ընել:

Չեւ դիտեր թէ ի՞նչպէս տեղ կը գտնէ մարդոց միաբնակ մէջ նման մտայնութիւններ: Ներդադրի դէմ պատրուակ մը գտնելու կամ դայն խանդարելու դիտաւորութիւն մը ցոյց կու տայ նման մտածելակերպ մը: Այդ արամադրութիւնը երբեք չի հաշտուիր հայրենիքի շահուն, հետեւաբար «աղղային-հաւաքական» շահուն հետ, որ միայն ու միայն ներդադրի իրադործման մէջ կը գտնուի:

«Աղղային - հաւաքական շահու» երրորդ տարբը, աղղային արժէքներու յայտնաբերման եւ այդ ճամբով աղղային հպարտութեան եւ արժանապատուութեան գո-

բացման պարագան է: Որքան բարձր եւ ինքնատիպ ըլլան մեր մշակութային արժէքները, որքան զարգացած ու զեղեցիկ ըլլան մեր դրականութիւնը, երաժշտութիւնը, ճարտարապետութիւնը, նկարչութիւնը, թատրոնը, չարժանկարը եւ առհասարակ մեր բոլոր արուեստները, որքան յառաջդիմած ըլլանք զիտութեան եւ ճարտարարուեստի մէջ, նոյն չափով կը զօրանայ մեր ազգային հպարտութիւնը եւ նոյնչափով կը բարձրանայ մեր հեղինակութիւնը մեր վրայ եւ ուրիշներուն վրայ:

Այս տարրին նկատմամբ, ներգաղթը դրական^օն գործ է թէ բացասական: Հայ մտքի ստեղծագործութիւնը, հայ հանճարի իրականացումը աւելի^օ կը հեշտանայ, կը զօրանայ դուրսի Հայերու հայրենիք տեղափոխութեա^օմբ թէ կը տկարանայ:

Տարակոյտէ դուրս է, կ'ենթադրեմ, որ ազգային մշակոյթ ըստաժը կրնայ ուղեւորուիլ ու զարգանալ լաւագոյն ձեւով հայրենի հողին վրայ միայն, Ժողովուրդի հարազատ միջավայրին մէջ: Անարժէք ու արհամարհելի չէ անշուշտ արտասահմանի մէջ ապրող հայ դրաղէտներու եւ արուեստագէտներու ստեղծագործութիւնը, բայց եթէ անոնց գործերուն մօտենանք հայ ինքնատիպ արժէքի չափանիշով եւ բազմաութեան դնենք դանոնք Հայաստանի մէջ յայտնուած արժէքներուն հետ, տարբերութիւնը անմիջապէս կը զգանք: Սով. Հայաստանի մէջ վերջին քառորդ դարու ընթացքին արտադրուած գործերը, իրենց քանակով եւ որակով, չուրէի մէջ կը ձգեն դուրսը կատարուած աշխատանքները: Ներկայ սերունդի անհետացումէն յետոյ, Սփիւռքը հաւանաբար դադրի նոյնիսկ, ազգային ինքնատիպ գործեր արտադրելէ եւ յուծուի օտար Ժողովուրդներու մշակոյթի ովկիանոսին մէջ, ինչպէս արդէն նշանները կ'երևին այժմէն իսկ:

Այսօրուան հայ մտաւորականը եւ վաղը յայտնուելիքը եթէ հայրենիքէն ստանան իրենց ներշնչման ու մշտածման նիւթերը, չատ աւելի յստակ ու ինքնուրոյն դիմադրի՞մը կընան տալ հայկական հանճարին, հեռացնելով զայն օտար ազդեցութիւններէ: Միւս կողմէ, պետութիւն մը կ'ունենան իրենց ճիշդ ու աշխատանքը քաջաբերող ու աւելի լայն եւ խոր դործեր արտադրելու մղող:

Ներգաղթով երբ կ'ամփոփուին հայ մտաւորականները հայրենիքին մէջ, հայ միտքը կը դտնէ նաեւ իր խորքի միութիւնը, արտայայտութեան անձնական ձեւերուն մէջէն: Հայ մշակոյթի այլազան արտայայտութիւնները, սուրիահայ, ֆրանսահայ, ամերիկահայ, ամբաստանայ եւ արեւելահայ կը լուծուին մէկ ընդհանուր համահայկական մշակոյթի մէջ: Ոչ ոք կընայ դուշակել այդ ձուլումով ստեղծուելիք հայ նոր հանճարին արտադրելիք արժէքները: Ասլաղայ մեծ խոստումներ տուող համադրութիւն մը պիտի ըլլայ վստահաբար, անիմաստ դարձնող բոլոր տեսակի մտավախութիւնները:

Զորքորդ տարրը «աղղային - հաւաքական շահու» ըմբռնումին, մեր հաւաքական կազմակերպութիւնն է, իրեւազդութիւն եւ պետութիւն մեր խմբաւորումը ամբողջական դրութեան մը մէջ:

Մեր ցաւերու եւ նեղութիւններու պատճառներէն դիտաւորը ստեղծուած է մեր ներքին կեանքին մէջ, մեր ուժերու եւ միջոցներու բանաւոր եւ լուրջ կազմակերպութեան մը պակասէն: Մեր ցրուածութիւնը արդիւած է որեւէ հաւաքական կազմակերպութիւն և դարձուցած մեզ անկարգապահ, անիշխանական հոգեբանութեամբ ժողովուրդ մը: Այդ անկարգապահութեան ոգին, կազմալուծման զօրաւոր ազդակ մըն է: Բոլորիս համար պարտադիր որ եւ է հեղինակութիւն զոյութիւն չունի

Սփիւռքի մէջ: Նոյն բնազդներով եւ նման զգացողութիւններու տէր մարդիկ ըլլալով հանդերձ, նոյն ընկերութեան անդամները չենք կարծես:

Հաւաքուելով հայրենիքին մէջ, աշխատելով հայ պետական գործունէութեան դաշտին մէջ, անխուսափելիօրէն մենք կը դառնանք կարգապահ, պետական հասկացողութիւն ունեցող հաւաքականութիւն: Այդ կարգապահութեան մէջ աւելի առարկայօրէն եւ ճշդութեամբ կը տեսնենք մեր շահերը, աւելի յստակ ու շեշտուած ձեւով կ'ըմբռնենք մեր ազգային ոգին, կը բազմապատկենք մեր ուժը եւ մեր արժէքին ճշգրիտ դնահատման կ'առաջնորդուինք:

Տրամաբանօրէն անհնարին է որ եւ է վէճ յարուցանել կամ առարկութիւն ընել ներդադրի մասին, «ազգային - հաւաքական շահու» այս հիմնական տուեալներէն մեկնելով: Անկարելի է դէմ ըլլալ ներդադրին, ազգային շահու դետին վրայ: Դէմ ըլլալ կը նշանակէ ոչ-ազգային շահերով առաջնորդուիլ: Այս պատճառով է որ ներդադրը իբրեւ անհաճոյ երեւոյթ նկատող մարդիկ իսկ, չեն համարձակիր հրապարակով ընդդիմութիւն ցուցադրելու եւ կը բաւականանան անանուն եւ անուղղակի խանդարումներով:

Յաւալի դժբախտութիւն է որ մեր իրականութեան մէջ, ներդադրը անհաճոյ եւ խրտչեցնող գործ նկատող մարդիկ կան, որոնք զանազան զրոյցներով, փոփոխութիւններով ընդհանուր շարժումին հանդէպ աննպաստ մթնոլորտ մը կը փռնեն ստեղծել: Գործին էութեան եւ սկզբունքին դէմ չկարենալով որ եւ է ընդունելի դիտողութիւն ընել, կը կառչին մանր-մունր խնդիրներու, գործնական աշխատանքի մանրամասնութիւններուն մէջ տեսնուած անխուսափելի թերութիւններուն եւ խոշոր-ցնելով գանոնք, միամիտ մարդոց տրամադրութիւնները

փոխելու կղաչխատին: Այդ ձեւով եւ այդ ուղղութեամբ աշխատողները եթէ աչքի առաջ բերուն, երեւան կու դայ որ անոնք Հայաստանի խորհրդային վարչաձեւին դէմ եղող մարդիկն են: Անոնք կ'ըմբռնեն ու կը զգան որ ներգաղթի կատարումով երբ հայրենիքը դորանայ, իշխանութիւնն ալ կը դորանայ: Անոնք կ'ըմբռնեն որ հայրենազէն այս մեծ ու անօրինակ ձեռնարկը իրակա- նացնող իշխանութիւնը, առարկան կը դառնայ ժողո- վուրդի երախտագիտութեան եւ սիրոյն, որ Հայոց պատ- մութեան մէջ, այդ իշխանութեան անունը սլոտի արձա- նադրուի ոսկեղէն տառերով, ներկայ եւ դալիք սերունդ- ներուն հիացման ու յարգանքին արժանի ձեւով:

Պէտք է նկատել որ ո եւ է քաղաքական լուրջ եւ պաշտպանելի հիմք չունեցող այս ողին զղացական դիրք մըն է, նախանձի ու քէնի արտայայտութիւն եւ այդ պատճառով իսկ, կ'ենթադրեմ որ ժամանակաւոր է ու վաղանցուկ: Նման զգացումներով առաջնորդուած հան- րային գործունէութիւն անխուսափելիօրէն կ'առաջնոր- դէ սխալներու եւ վնասներու: Պէտք է հաւատալ որ շուտով կը սթափին այդ մարդիկը ու խեղդելով իրենց մէջ նեղմտութիւնն ու կիրքը, իրապաշտօրէն կը մօտե- նան ներգաղթի հարցին, որեւէ արդելք չյարուցանելով անոր ժողովրդականացման:

Աւելորդ է, կը կարծեմ, աւելի խորացնել ներգաղթ բառով որակուած գործողութեան քննութիւնը կամ փայ- լուն բառեր գործածել «ազգային հաւաքական շահու» տեսակէտէն անոր վճռական կարեւորութիւնը ասացու- ցանելու համար:

×

Մեզի կը մնայ քննել հարցը հայ մարդու անհա- տական շահու տեսակէտէն: Ներգաղթը հայ մարդուն համար, օգտակա՞ր գործ է թէ վնասակար. հայ մարդը հայրենիք տեղափոխուելով, իրեն համար աւելի շահա-

ւոր եւ հաճելի դո՞րժ մը կատարած կ'ըլլայ թէ՛ նեղա-
ցնող, անհաճոյ եւ անշահ դորժ մը:

Հարցը երբ այս ձեւով կը դրուի, անմիջապէս կը
նկատուի որ չի կրնար ընդհանուր պատասխան մը ու-
նենալ: Մեր բոլորին չահն ու վայելքը նոյն վիճակին
ու նոյն պայմաններուն մէջ չեն գտնուիր: Հետեւաբար
մեզմէ ամէն մէկը իր անձնական պատասխանը ունի
հարցումին:

Ճիշդ ու լաւ պատասխան մը գտնելու համար, ան-
հրաժեշտ է աւելի լրջութեամբ քննել մեր ներկայ ու
անցեալ կեանքը ու հաշուի առնել չափ մը տուեալներ:

Ամէն անգամ որ վարժուած, ունակութիւն դարձած
կեանքի ձեւ մը փոխելու եւ նոր մը ընտրելու հարցը
ներկայանայ, երբ կեանքի մէջ հիմնական փոփոխութիւն
մը ստեղծելու խնդիրը կը ծագի, որ եւ է մարդու ա-
ռաջին հակադրեցութիւնը խրոչեցում մըն է փոփոխու-
թեան հանդէպ: Փոփոխութիւնը միշտ անորոշութեան
մը մէջ նկնուի կը նշանակէ ու այդ պատճառով իսկ,
մարդիկ ընդհանրապէս կը զգուշանան կեանքի մեծ փո-
փոխութիւններէն ու կ'ընդունին զայն ընդհանրապէս
նիւթական կամ ֆիզիքական հարկադրանքի մը տակ:

Այս հոգեկան տրամադրութիւնը քիչ մը ընդհանուր
ըլլալով հանդերձ, հայրենիք վերադարձի հնարաւորու-
թիւնը հրապարակ դրուելէ յետոյ, ամէն մարդ քննեց
զայն, իր անձին համար կարելիութիւնները չափեց ու
մօտաւոր կամ վերջնական պատասխան մըն ալ տուաւ:
Դրական կամ ժխտական ձեւով, վերջնական պատասխան
տուողներ եղան: Կան նաեւ վարանողներ, յստակ վճիռ
մը կայացնելու անընդունակ եղողներ:

Շեթ բոլոր Հայերը, ազգային - հաւաքական շահէն
միայն առաջնորդուելով ուղէին որոշում մը տալ, ար-
տասահմանի մէջ որ եւ է Հայ չէ՞ր մնար: Կարելի չէ

սպասել անշուշտ, որ ամէն Հայ այդ ողիւծ առաջնորդուի: Ինչպէս ամէն ժողովուրդի մէջ, մեր մէջ ալ կան մարդիկ, որոնց անձնական շահը չնոյնանալով հաւաքական շահուն հետ, տրամադիր չեն իրենց անձնական շահը զոհելու յօգուտ հաւաքականին:

Մեր ժողովուրդին կարեւոր մէկ հատուածին անձնական շահը ամբողջապէս կը նոյնանայ հաւաքական շահուն հետ: Այդ հատուածը աշխատաւորութիւնը կը կազմէ: Հայ աշխատաւորը արտասահմանի մէջ, կրցած է իր գոյութիւնը պահել, սնունդը, հագուստը, բնակարանը ապահովել: Ասոնցմէ դուրս կեանքէն ստացած վայելքի իր բաժինը, ամիսը կամ քանի մը շաբաթը անանգամ մը շարժանկար կամ թատրոն մը տեսնելը եղած է եւ կամ սրճարան մը երթալ ու պտոյտ մը կատարելը: Կեանքի վաղուան ապահովութիւնը չունի, տեւական աշխատանք մը ունենալու մտքի հանդստութենէն իսկ զրկուած է ու հեռուէն կը դիտէ մեծածախս վայելքներու մէջ ինկողներու կեանքը: Չոր կեանք մը միայն կը շահի օտար աշխարհներու մէջ ու այդ պատճառով իսկ, երբեք զօրաւոր չզգար իր մէջ կապը զինքը հիւրընկալող երկրին հետ:

Նման կեանք մը աշխատաւորը որ եւ է տեղ կրնայ շահիլ, կրնայ շահիլ մանաւանդ իր հայրենիքին մէջ, ուր խորհրդային Սահմանադրութեամբ իսկ, Պետութիւնը պարտաւոր է աշխատանք ապահովել բոլոր քաղաքացիներուն, ուր՝ գործի տաղնապ չկայ, ուր աշխատանքը ի պատուի է եւ մարդոց ընկերային դիրքը ճշգրտած է, իրենց կատարած աշխատանքին համաձայն:

Այս պայմաններուն մէջ, որ եւ է իմաստէ զուրկ է, հայ աշխատաւորին համար, օտար երկիրներու մէջ մնալով, աշխատելու ցանկութիւնը: Իր ապրուստը ան կրնայ ապահովել իր հայրենիքին մէջ ալ եւ ոչ մէկ յա-

ւելեալ օգուտ չի կրնար ունենալ օտարութեան մէջ մը նալով:

Անվարան կարելի է յայտարարել ուրեմն, որ հայ աշխատաւորը դրական պատասխան տալով ներդադրի հարցին, ոչ մէկ ձեւով դէմ դացած չըլլար իր անձնական շահուն: Յաւելեալ օգուտ մը կ'ունենայ ընդհակառակը, երբ հաշուի առնենք որ, անձնական շահ ըստածնալ միայն նիւթական, տնտեսական շահը չէ, այլ նաեւ հոգեկան վայելքներու այն ամբողջութիւնը, որ համեւ իմաստ կու տայ կեանքին: Օտարութեան մէջ, հայ աշխատաւորին հոգեկան վայելքը միայն ու միայն իր հայրենակիցներուն եւ հայ հաւաքական կեանքին հետ ունեցած յարաբերութիւններով ստեղծուած է: Ո՛չ միայն աւելի լայն եւ ընդարձակ ձեւով պիտի դտնէ այդ վայելքը իր հայրենիքին մէջ, ուր շուրջը հայրենակիցներ միայն կան, այլ պիտի դտնէ այնպիսի խոր ու այլազան ապրումներ, որոնց համարժէք ոչինչ կրնայ երեւակայել դուրսը:

Հայ աշխատաւորը որեւէ պատճառ չունի ուրեմն օտար երկրի մէջ ապրելու, երբ կարելիութիւնն ունի իր հայրենիքին մէջ բնակելու: Տրամաբանօրէն անհասկնալի է անոր կողմէ որեւէ վարանում:

Երբ մեր ժողովուրդի տնտեսական կառուցուածքը աչքի առջեւ կ'ունենանք, կը տեսնենք շահաւոր դործ եւ եկամուտ ունեցողներ, որոնք զրկուած չեն ապրի, նիւթական մտահոգութիւններ չունին, եւ դո՛հ են օտար երկիրներէ մէջ իրենց ստեղծած կեանքէն: Անոնց մէկ մասը չ'ուզեր հաճոյքով եւ դիւրութեամբ քանդել իր դործը ու իր հայրենիքին մէջ նոր կեանքի մը ստեղծման ճիգը փորձել: Այդ խումբին մէջ կան անչուշտ որոշ թիւով մարդիկ, որ կ'ուզեն իրենց հարստութիւնը հայրենիք փոխադրել ու հոն տեղաւորուիլ, որպէսզի հայրենիք

ներքն ալ օգտուի իրենց նիւթական միջոցներէն: Բայց կարեւոր մէկ մասը չ'ուզեր մինչեւ այդ սահմանը հասցնել իր հայրենասիրութիւնը: Կ'ընդունի որ հայ ժողովուրդին համար շահաւոր եւ օգտակար ձեռնարկ մըն է ներդադրը, բայց անոր մասնակցութիւնը ձեռնտու չի դառներ իր անձին: Նման եղբակացութեան նանդող մեր հայրենակիցներէն կը սպասուի որ դոնէ առաւելագոյն մասնակցութիւնը բերեն ներդադրի իրականացման:

Բոլորիս համար պարզ է որ ներդադրը բռնադատութիւն մը, Ֆիզիքական պարտադրութիւն մը չէ: Բարոյական ճնշում մըն ալ չէ: Ո՛չ Հայ Պետութիւնը եւ ոչ ալ ուրիշ որեւէ Մարմին կամ անձ չեն ուզեր մարդոց կամքին եւ որոշման վրայ բարոյական ճնշում դործածել: Բայց ամէն Հայ բարոյական պարտաւորութիւն մը կը դրայ ձեռնարկին հանդէպ: Աւելի առաջ երթալով, ոեւէ Հայ հոգեպէս կը նեղուի՝ անտարբեր մնալով կամ զրական մասնակցութենէ խուսափելով: Հանրութիւնը նման մարդոց հանդէպ բացառական ու հակակրեկի վերաբերում մը ցոյց կու տայ: Հանրութեան կարծիքը ներկատի չառնողներն իսկ, ինքզինքնին չմեղադրելու համար դոնէ, կ'ուզեն իրենց մասնակցութիւնը բերել ներդադրի յաջողութեան:

Ոեւէ մէկը որ չի կրնար առ այժմ հայրենիք մեկնելու որոշումը տալ, անհրաժեշտ է որ առաւելագոյն չափով տայ իր հայրենասիրութեան ապացոյցը, երբ կը դրայ իր մէջ հայ ժողովուրդի եւ հայրենիքի հանդէպ այն բնական ու զօրեղ զգացումը որով կըցած է պահել իր ինքնութիւնը:

Հանդանակութիւն բառը ողորմութիւն տալու իմաստովը հասկցուած է ընդհանրապէս: «Ներդադրի Հանդանակութեան» մէջ դոնէ երբեք այդ իմաստը դոյութիւն չունի: Տուրք մըն է ան, հայրենիքին եւ ժողովուրդին

տրուեցիք, միանուազ տուրք մը, մէկ անգամուան համար: Ու իբրեւ տուրք, տրամաբանօրէն համեմատական պէտք է ըլլայ մարդոց հարստութեան: Ներդաշխեւ չուղողը պէտք է չատ աւելի մեծ դումարով վճարէ այդ տուրքը քան հայրենիք մեկնողը, որ բազմաթիւ ծախսեր ունի կատարելիք իր ճամբորդութեան կապուած:

Հայրենասիրութիւնը դործնական վերաբերում մըն է, ո՛չ աղմուկ եւ ոչ ալ ծափահարութիւն: Այդ դործնական ապացոյցով պիտի չափուի մեզմէ ամէն մէկուն հայրենասիրութեան աստիճանը եւ քաղաքացիական գիտակցութիւնը:

Այս երկու հատուածներէն դատ, մեր մէջ գոյութիւն ունի նաեւ արհեստաւորներու, մանր առեւտրականներու, միջնորդներու կարեւոր թիւ մը, ընդհանրապէս բարեկեցիկ: Մեր ժողովուրդի այդ խաւին մէջ, պատերազմին ստեղծած տնտեսական կեանքին խաբկանքը կայ: Անոնցմէ չափեր մոռցած կ'երեւին նախապատերազմեան չրջանի դժուարութիւնները, սնանկութեան մօտեցող իրենց տաղնապները, ու կ'օրօրուին պատերազմի անքնական տնտեսութեան տուած ինքնախաբէութիւնով: Լաւ է որ անոնք անդրադառնան հին օրերուն, գուշակելու համար դալիք օրերը: Պատերազմի հետեւանքով կողոպտուած ու տնտեսապէս քայքայուած երկրի մը վերականգնումը առանց տաղնապներու եւ դժուարութեանց ըմբռնելի չէ: Վաղը անխուսափելիօրէն պիտի յայտնուին դրամատիրական վարչաձեւերու յատուկ դրամական, առեւտուրի, աշխատանքի տաղնապները, ծանր մտահոգութիւն պատճառելով միջին դասակարգին: Զոռչաւոր եւ խոհեմ մէկը չի կրնար վստահութիւնը ունենալ այսօրուան կացութեան տեւականացումին վրայ, ու խելացի դործ մը կատարած կ'ըլլայ, հայրենիք վերադառնալու որոշման յանգելով, իր անձնա-

կան շահու տեսակէտէն :

Արհեստաւորները լայն ասպարէշ ունին դործունէութեան եւ մեծապէս կը գնահատուին Հայաստանի մէջ : Մեր արհեստաւորները պէտք է գիտակցութիւնը ունենան հայրենիքի շինարարութեան եւ բարգաւաճման մէջ իրենց կատարելիք դերին : Անոնք կրնան մեր երկիրը բարձրացնել տնտեսական նախանձելի դիրքի մը, եւրոպական ճաշակի եւ աշատանքի ձեւերուն մէջ իրենց ստացած փորձառութեամբ : Նրբութեան, ճաշակի, հնարամտութեան, լաւ աւարտած դործերու սօ աշխարհին մէջ, իրենց արժանաւոր եւ աչքառու դիրքը գրաւող մեր կօշկակարները, դերձակները, սափրիչները, նորոյթի հետեւողները եւ միւս բազմաթիւ արհեստաւորները կրնան առաջնակարգ դիրքի մը վրայ դնել մեր հայրենիքը ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ : Մեր հայրենիքը հասած է չրջանի մը, ուր հասարակ ու նախնական աշխատանքի ձեւերը այլեւս բաւարարութիւն չեն տար . լաւ, մաքուր, խնամուած ու նուրբ աշխատանքը պահանջ մը ու անհրաժեշտութիւն մը դարձած է :

Հայ արհեստաւորին ու մասնագէտին համար, հրպարտութեան եւ փառասիրութեան աւելի մեծ խիճան կարելի չէ պատկերացնել, քան թէ իր մասնագիտութեան հայրենիքի մէջ կիրարկումով, զայն բարձր ու նախանձելի դիրքի մը հասցնելու աշխատանքը : Հայրենիք մեկնելու որոշում տուող մեր արհեստաւորները պիտի ունենան այդ հպարտութիւնը ամենալայն չափով :

Յստակօրէն կ'երեւի ուրեմն, որ օտար աշխարհի մէջ մնալով, անձնական շահ ունեցողները աննշան թիւ մը կը կազմեն, մատի վրայ կը համրուին : Ու եթէ անձնական շահու ըմբռնումին մէջ գնենք, զաւակը պահելու, իրրեւ հարադատը պահելու ոգին, այդ թիւը կ'իջնայ գէրոյի : Հայ ծնողքը կը զգայ, եւ ուրիշներու դրածով

է՛ք որ պիտի համոզուի, թէ՛ իր գաւաղը կըխուսափի ձեռքէն, կը հեռանայ անվերադարձ: Իր տան մէջ իսկ, իր քովը արդէն ուրիշ մէկն է, քիչ մը օտար: Կա՞յ հողեկան տաղնապի մէջ չապրող հայ մայր կամ հայր: Շողենաւ նստելու առաջին օրէն հայ ծնողքը կը ձերբադատուի այդ տաղնապէն, որովհետեւ ապոհով է որ Արարատի շուքին տակ մեծցող պատանին ու երիտա-սարդը ամբողջական Հայ միայն կրնան մնալ: ա

×

Ահաւասիկ այն հիմնական տարրերը որոնց վրայ լաւ խորհելով միայն կարելի է դերք մը ճշդել ներդաղ-թին հանդէպ: Հայ պետութեան հրաւէրին ընդառաջ դա-ցած են՝ Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներէն, 60,000ի մօտ հայրենակիցներ: Անոնք արդէն հաստատուած են հայրենի հողին վրայ ու աշխատանքի լծուած: Տոհմեր, ճամբաներ կը շինեն, գործարաններու կամ դրասենեակնե-րու մէջ կ'աշխատին, հող կը մշակեն ու իրենց արհես-տով կը պարապին, հայրենիք չինելու, հայրենիքը վար-գացնելու եւ զօրացնելու ներքին գերագոյն հաճոյքով: Հիւրընկալուած են անոնք հայ պետութեան եւ ժողո-վուրդին կողմէ, եղբայրական, խանդավառ ընդունելու-թեամբ:

Դժուար չէ պատկերացնել հիմա հոն ստեղծուած մթնոլորտը: Դարերով զիրար կորսնցուցած սիրելիներու յուզիչ ու ջերմ հանդիպումն է: Որո՞ւն հաճոյքն է խոր: Իր տարագիր ու պանդուխտ գաւաղը կամ եղբայ-րը գտնողի՞նք թէ օտարութեան բոլոր փորձութիւննե-րէն անցնող ու իր հայրենի օճախը գտնող մարդունը: Անոնց բոլորին մէջ հիմա կը խօսի հայ ժողովուրդի եւ հայ հայրենիքի վաղուան փառաւոր ապագան: Այդ ա-պագան է անոնց գոյութեան եւ աշխատանքին բովան-գակութիւն եւ մեծութիւն տուող ուժը: Անոնկճելի,

բունն եւ կրակոտ ուժ մը, որ չուտով պիտի փոխէ մեր հայրենիքի պատկերը, անճանաչելի ըլլալու աստիճան:

Կ'երեւակայեմ Հայաստան նոր դացած աշխատաւոր մը, ճամբայ շինելով զբաղած: Վայրկեան մը մէկ կողմ կը ձգէ իր բրնձը ու կը դիտէ Արարատը ու իր առջեւ փռուած Երեւանը: Անհաւատալի երազէ մը արթնցողի պէս է, երբ կը մտածէ որ իրն է, հայ ժողովուրդինը աչքին առջեւ պարզուած աշխարհը: Փառք կուտայ որ չմեռած տեսաւ այս օրը, որ ինքն ալ իր քրտինքի բաժինը կը բերէ, Հայոց աշխարհը Հայու ստեղծադործ ուժի համապատասխան մեծութեան հասցնելու գործին: Հայրենաշէնի պատիւն ու հպարտութիւնը կը զգայ երակներուն մէջ ու անցեալի տխուր յիշատակի մը պէս կը յիշէ դուրսը անցուցած օրերը:

Փառք այդ աշխատաւորին, այդ պարզ եւ համեստ մարդուն, որ գտած է ինքզինքը ու իր կեանքի թնական ու իրական ճամբան, որ պէտք չունի այլեւս բռնանալու անձին վրայ, իր ինքնութիւնը պահելու համար: Մէկ մտահոգութիւն միայն ունի, մէկ խնդրով միայն կը չարչրկուի անոր հոգին: Ի՞նչ պիտի ընեն տակաւին դուրսը մնացող հայրենակիցները. պիտի շարունակեն ապրել օտարութեան մէջ, անհաղորդ իր ապրումներուն եւ ճիւղերուն, թէ պիտի հասկնան իրենց կեանքի անբաժանութիւնը եւ պիտի աճապարեն վերադառնալ, մասնակցելով հայրենիք շինելու մեծ գործին:

Մեղի կը մնայ ազատել զայն այդ մտահոգութենէն ու իրեն ընկերակցելով թեթեւցնել իր աշխատանքն ու յոգնութիւնը:

Այդ որոշումը տալէ յետոյ պատրաստուել մեկնումի: Ի՞նչպէս: Ի՞նչ տանիլ հայրենիք, լաւագոյնը տարած ըլլալու համար:

Նախ՝ մեր հայրենասիրութիւնը:

Հայրենասիրութիւնը յատկանշող գլխաւոր աարըը աշխատանքի ոգին է: Մեզմէ ամէն մէկը, մեկնելէ առաջ գտած պէտք է ըլլայ «ինչո՞ւ կը մեկնիմ» հարցումին պատասխանը: Անհատական, մասնաւոր բոլոր պատասխաններուն մէջ պէտք է կենայ, «Հայրենիքիս համար աշխատելու կ'երթամ»ի մտածումը: Մեզմէ պահանջուած աշխատանքը այնտեղ աւելի ծանր ու դժուար պիտի չըլլայ, քան օտարութեան մէջ մեր կատարածը: Բայց անպայմանօրէն աւելի հաճելի պիտի ըլլայ: Հոն աշխատող մարդուն դոհունակութիւնը միայն սահմանափակուած ալ պիտի չըլլայ Հայրենիքի համար կատարուած աշխատանքի վայելքով, այլ նաեւ այն գիտակցութեամբ որ այդ աշխատանքէն օգտուողն իր անձը եւ իր հայրենիքը միայն պիտի ըլլան եւ ո'չ թէ այս կամ այն անհատներ: Հոն, աշխատաւորը ուրիշ մարդու մը հաշւոյն, ուրիշի մը համար չէ որ կը յոգնի ու կը սպառէ իր ուժերը, այլ իր համար եւ հաւաքականութեան համար: Այդ պայմաններու մէջ կատարուած աշխատանքը այլեւս կը դադրի ծանր ու անհաճոյ բեռ մը ըլլալէն ու նիւթական վարձատրութեան հետ կու տայ նաեւ հոգեկան լայն բաւարարութիւն:

Աշխատանքի այդ տրամադրութիւնը այլեւս չի հաշտուիր չարաչահութեան ոգիին հետ, անաշխատ ու ծոյլ կեանքի մը վարժութիւններուն հետ: Այդ տրամադրութիւնը կ'ենթադրէ պարկեշտ աշխատանքին մէջ միայն, կեանքի լաւագոյն ու բարձրագոյն ըմբռնումը տեսնելու ոգին:

Նոյն տրամադրութիւնը իր մէջ կը բովանդակէ նաեւ, սպառուած ճիւղին առաւելագոյն արդիւնքը ձեռք ձգելու եւ խնամուած ու մաքուր դործ արտադրելու խղճատութիւնը: Իսկ այս հնարաւոր է կատարելագոր-

Ծելով մեր մասնագիտութիւնը կամ մասնագիտութիւն մը ձեռք ձգելով, եթէ չունինք արդէն: Դժուար է անշուշտ գործնական թելադրութիւններ ընել այդ մասին: Ամէն մարդ ինքը պիտի որոշէ մասնագիտութիւնը, իր ծանօթութիւններու եւ նախասիրութիւններու սահմաններուն մէջ: Մեր երիտասարդները մասնաւորաբար, ճիշդ պէտք է ընեն, դերձակութեան, կօշկակարութեան, սափրչութեան նման հին եւ ընթացիկ արհեստներէն տարբեր նոր մասնագիտութիւն մը ձեռք ձգելու: Մեր գործածած առօրեայ բոլոր առարկաները, մեծ գործարաններու կամ արհեստաւորներու կողմէ սլատրատուած, մասնագիտութեան մը ծնունդն են: Մեր հոս գործածած առարկաներու պահանջը Հայաստանի ժողովուրդն ալ ունի ու մենք պիտի աշխատինք զանոնք տեղւոյն վրայ արտադրել քան թէ դուրսէն ներածել: Հայ կիները հոն ալ իրենց գեղեցկութեան եւ վայելչութեան նախանձախնդիր են: Մենք կրնանք ու պարտաւոր ենք, կիներու այդ պահանջը գոհացնելու տեսակէտէն համաշխարհային համբաւ ունեցող Փարիզէն չատ մը նորութիւններ տանիլ հետերնիս: Հոն ալ, մարդիկը բնակարանի հանդատաւէտութեան պահանջը ունին: Մենք կրնանք այդ ուղղութեամբ ալ օգտաւար մասնագիտութիւններ տանիլ: Հոն ալ, առողջապահութեան մեծ կարեւորութիւն տրուած է, անդեղէնի այլազանութեան պահանջը կայ: Ալ չեմ խօսիր մեծ ճարտարարուեստի զանազան մասնագիտութիւններու մասին, որոնք մեծապէս օգտակար կ'ըլլան: Այս բոլորը աչքի առաջ ունենալով, մեզմէ ամէն մէկը պէտք է աշխատի նորութիւն մը տանիլ իր հետ հայրենիք, օր մը երեւանը դարձնելու համար՝ Խորհրդային Միութեան Փարիզը:

Աշխատանքի արդիւական ձեւերէն զատ, մեղի հետ պիտի տանինք կարգապահութեան ոգին:

Օտարութեան մէջ ապրողներս, երբեք հայ պետա-
կանութիւնը չենք տեսած ու չենք զգացած: Ֆեր մոր-
թին վրայ: Վարժուած ենք օտար իշխանութիւններու
հիւսիս եւ հնազանդ ըլլալով հանդերձ, արհամարհելու
մեր ազգային ու հանրային մարմինները եւ չճանչնալու
անոնց հեղինակութիւնը: Այս անկարգապահ ողին պի-
տի ձգենք օտարութեան մէջ, ու մենք մեզի պիտի նախա-
պատրաստենք ամբողջապէս ընդունելու Հայ Պետու-
թեան հեղինակութիւնը: Մերը նկատելով՝ ո՛չ միայն
պիտի չարհամարհենք դայն, այլ ընդհակառակը պե-
տական օրէնքներու կարգապահութենէն դատ, բարոյա-
կան կարգապահութիւն մըն ալ պիտի ստեղծենք մեր
մէջ, խղճմտութեամբ եւ ճշգրտութեամբ կատարելով
մեր վրայ դրուած պարտականութիւնները: Որեւէ նը-
ւաստացում կամ ազատութեան կապտում պիտի չտես-
նենք՝ հայրենիքին օգտակար որեւէ տեսակ աշխատանքի
կատարման ու հրահանգի դործադրութեան մէջ:

Մեզի հետ պիտի տանինք տեսականօրէն զարգանա-
լու եւ յառաջդիմելու ողին: Իր դիտցածներով ու կարո-
ղութիւններով բաւարարուող եւ հպարտացող տգէտ ու
ինքնահաւան մարդու հոգեբանութենէն պիտի հրաժա-
րինք, միշտ լաւը եւ աւելին սորվիլ ուզող անհանդիստ
մարդու կեանքը ապրելու համար: Հնարաւորութիւննե-
րը պիտի չպակսին, այս ուղղութեամբ, մեր հայրենի-
քին մէջ, ուր ամէն դիւրութիւն կ'ընծայուի յառաջդի-
մել ուզող մարդուն:

Մեզ հետ պիտի տանինք մեր հարստութիւնը, կա-
րասիւնները եւ աշխատանքի դործիքները:

Ու այս բոլորին հետ այն խոր համոզումը եւ հա-
ւատքը թէ՛ հայրենիք մեկնելով, մենք կը դադրինք
այլեւս «օտարակիան» ըլլալէ, կը մտնենք մեր տունը,
մեր եղբայրներուն քով, բաժնելու համար անոնց ուրա-

խութիւնն ու հպարտութիւնը, այն վստահութեամբ, որ անոնք ալ մեզ կ'ընդունին ո՛չ թէ իբրեւ «գաղթական», այլ իբրեւ հարազատ եղբայր, առաջին օրէն կսկի բաժնելով մեզ հետ իրենց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, առանց որեւէ խտրութիւն դնելու իրենց եւ մեր միջեւ:

Այս ոգիով մտնելով Հայրենիքի տաճարէն ներս, մենք կը դառնանք անոր արժանաւոր, պատիւ բերող զաւակը, ու կը դարձնենք զայն մեր դարաւոր երազին պէս չքեղ ու մեծալայելուչ:

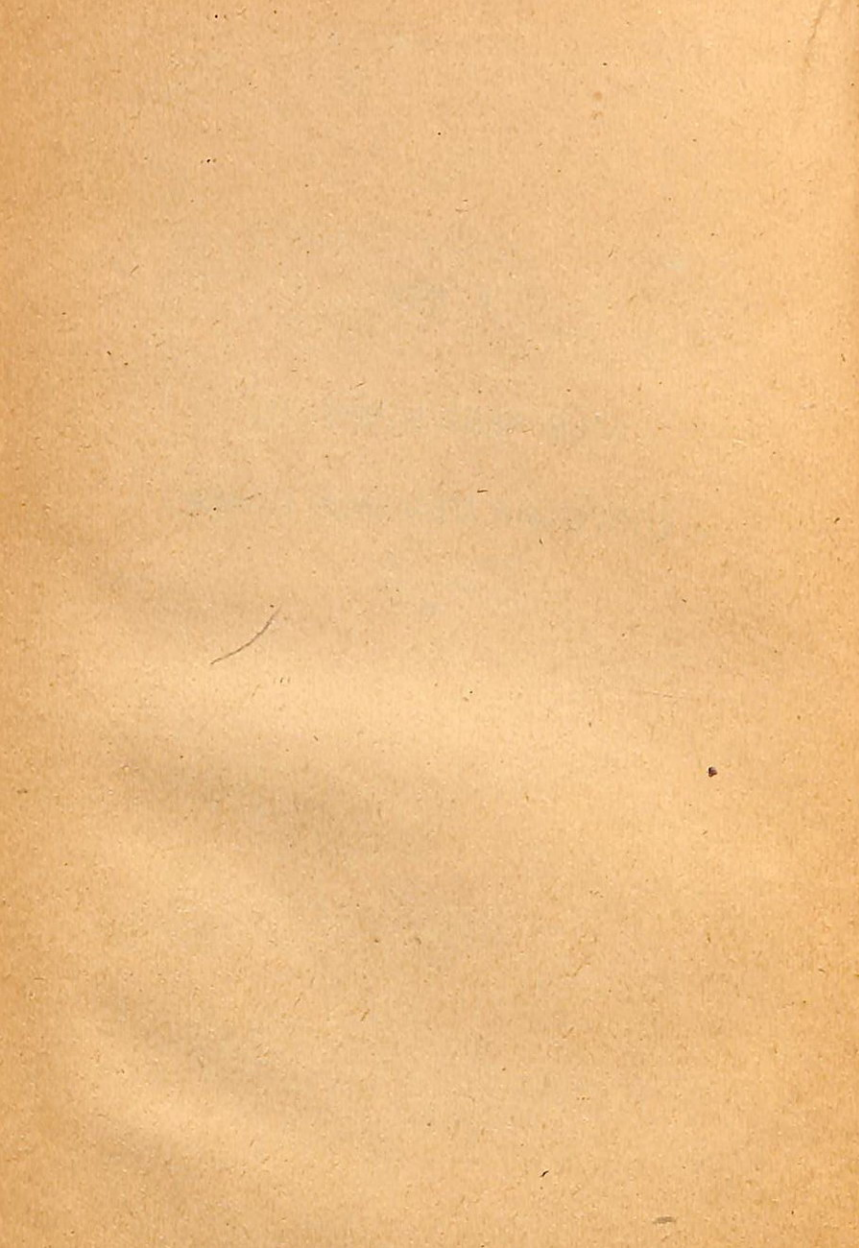

Բ. ՄԱՍ

Ի՞նչ ՊԵՏՔ Է ԳԻՏՆԱԼ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՄԵԿՆԵԼԷ ԱՌԱՋ

Պորհրդային Միութեան մէջ, ըստ Սահմանադրութեան, աշխատանքը պարտականութիւն մըն է եւ պատուոյ խնդիր մը իւրաքանչիւր քաղաքացիի համար, ինչպէս իրաւունք մըն է աշխատանք պահանջելը եւ ունենալը :

Աշխատաւոր կը նկատուի այնտեղ, հողին վրայ աշխատող գիւղացին, գործարաններու բանուորը, գրասենեակներու պաշտօնեան, ուսուցիչը, իր տան մէջ ստեղծագործող մտաւորականը, արհեստաւորը, իր տնական գործերով զբաղող կինը եւ այլն :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Ա. - Գիւղացիներու աշխատանքը. - Գիւղացիները կ'աշխատին մեծ մասամբ Սովխոզներու (Սովետական տնտեսութիւն) եւ Կոլխոզներու (հաւաքական տնտեսութիւն) մէջ :

Սովխոզը՝ պետութեան կողմէ կազմակերպուած գիւղատնտեսական ձեռնարկ մըն է, գործարան մը ուր մէկ տեսակի արտադրութիւն կը կատարուի : Այսպէս, Արարատի Սովխոզը կ'արտադրէ միայն խաղող, ուրիշ մը՝ միայն ցորեն, երրորդ մը՝ միայն ծխախոտ կամ բամպակ եւ կամ կը զբաղի միայն անասնապահութեամբ, պահելով միայն ձիեր կամ կովեր, խոզեր եւլն. :

Սովխոզներու մէջ, որոշ տարածութեամբ հող կը մշակուի, մէջը աշխատողներուն սնունդը ապահովելու համար :

Յուլիսօղները՝ տիպար ագարակներ են, ուր տարուան
որոշ ամիսներուն Կոլխօղներու մէջ աշխատողներ կու
գան, կատարելագործելու համար իրենց գիւղատնտե-
սական ծանօթութիւնները:

Սոլխօղներու մէջ աշխատանքի պայմանները նման
են դործարաններու մէջ աշխատող բանուորներու պայ-
մաններուն, զոր պիտի բացատրենք քիչ յետոյ:

Սոլխօղները իրենց արտադրութիւնը կը յանձնեն
պետութեան:

Կոլխօղը՝ գիւղացիներու կողմէ կաղմակերպուած
եւ անոնց կողմէ ղեկավարուած հաւաքական ձեռնարկ է:

Իւրաքանչիւր գիւղի մէջ կան մէկ կամ աւելի Կոլ-
խօղներ, որոնց մաս կը կազմեն գիւղացիները, հաւա-
քական աշխատանքով աւելի լաւ արդիւնք ձեռք բերելու
համար: Կոլխօղին մասնակցողները հաւաքական ձեռ-
նարկին տրամադրութեան տակ կը դնեն իրենց ունեցած
աշխատանքի դործիքները եւ միջոցները՝ եղ, ձի, մեքե-
նայ եւայլն:

Կոլխօղի անդամները, իրենց ընդհանուր ժողովին
մէջ կ'ընտրեն իրենց վարչութիւնը, այսինքն ձեռնարկը
ղեկավարող մարմինը:

Աշխատանքի վարձատրութիւնը Կոլխօղներու մէջ,
հիմնուած է աշխօրի (աշխատանքի օր) վրայ:

Աշխօրը՝ գիւղատնտեսական աշխատանքի միաւորն
է, որ կը ճշդուի իւրաքանչիւր Կոլխօղի մէջ առանձին,
նկատի առնելէ յետոյ կատարուելիք ընդհանուր դործը,
այդ դործին անհրաժեշտ աշխատանքի ժամերը եւ դոր-
ծին տալիք արդիւնքը: Աւելի հասկնալի դարձնելու հա-
մար, առնենք օրինակ, Կոլխօղ մը որ 200 հեկտար հող
ունի: Ենթադրենք որ այդ հողին 100 հեկտարին վրայ
պիտի մշակուի ցորեն, 10 հեկտարին վրայ՝ գետնա-
խնձոր, 30 հեկտարին վրայ այգի եւ ստղատու ծառեր,

50 հեկտար ալ պիտի յատկացուի արտատեղիի: (Այս բոլոր թիւերը ենթադրական են եւ բացատրութիւնք պարզացնելու համար ըստած են): Սկիզբէն, Կոլխոզի անդամները հաշուի կ'առնեն արտադրութեան իւրաքանչիւր տեսակէն նուազագոյն քանակ մը: Կը հաշուեն որ օրինակ կարելի է ստանալ 20·000 քիլօ ցորեն, 15·000 քիլօ գետնախնձոր, նոյնքան պտուղ, կաթնտու անասուններէն այսքան լիդը կաթ, եւլն.: Միւս կողմէ կը հաշուեն թէ քանի՞ օրուան աշխատանքով կարելի կ'ըլլայ կատարել ծրագրուած գործը: Պարզ բաժանումով մը կը սահմանեն թէ մէկ աշխօրը իրաւունք կու տայ այսքան ցորենի, գետնախնձորի, կաթի եւլն.:

Աշխօրը՝ օրականի իմաստով պէտք չէ ըմբռնել ուրեմն: Կոլխոզի անդամներ կան, որոնք տարեկան հինգ կամ վեց հարիւր աշխօր կը ստանան, ո՛չ թէ շատ ժամ աշխատած ըլլինուն համար, այլ շատ եւ արագ արտադրած ըլլալուն համար:

Կոլխոզի անդամները իրենց կատարած աշխօրներու չափով կը ստանան իրենց բաժինը, տարեկան արտադրութենէն:

Պետութիւնը հողը ձրի կը տրամադրէ Կոլխօզներուն: Կու տայ նաեւ սերմնացու եւ Կոլխօզի ընտանիքներուն անհրաժեշտ մթերքը: Հունձքը ստացուելէ յետոյ, Կոլխօզի իւրաքանչիւր անդամ, իր աշխօրներու բաժինէն պետութեան կը վերադարձնէ նախապէս ստացած մթերքը եւ մնացեալն է որ կը ստանայ: Ընդհանուր հասոյթէն պետութենէն ստացուած սերմնացուն եւ տուրքը վըճարուելէ յետոյ, մնացածը կը բաժնուի անդամներուն միջեւ, իւրաքանչիւրին աշխօրներուն համեմատութեամբ:

Ընդհանուր արտադրութեան մէկ մասը կը յատկացուի հիւանդանոցի, մանկամսուրի ծախքերուն, ինչպէս

նաեւ Թատրոնի, ակումբի, գրադարանի եւ գիւղին ալ չաւաքական հաստատութիւններուն :

Նախատեսուած արտադրութենէն աւելի եղող հասոյթը, յաւելեալ աշխօրներու ձեւով կը յատկացուի ագդարդիւնքը ապահովող աշխատաւորներու խմբակներուն (օղակ) :

Իւրաքանչիւր Կոլխօզ ունի գիտական, փորձառական աշխատանոց մը, որ կը զբաղի որակաւոր սերմնացու պատրաստելով, անասուններուն տեսակը ազնուացնելով, վնասակար միջատներու դէմ պայքարելով, եւլն. :

Կոլխօզի անդամ եղողները ունին իրենց սեփական տունը եւ անոր կից 1000 քառ. մէթրի չափ հող, զոր կը մշակեն Կոլխօզին յատկացուած իրենց ժամերէն զուրս : Կրնան ունենալ սեփական երկու կով, տասը ոչխար, խոզ, հաւաղդիւններ, փեթակ : «Տնամերձային տնտեսութիւն» անունը կու տան այս սեփականութեան :

Կոլխօզի անդամ մը կրնայ ազատօրէն վաճառել չուկայի մէջ կամ մասնաւորներու, իր անձնական սպասումէն աւելի ունեցած մթերքը, Կոլխօզէն ստացած կամ տնամերձային տնտեսութենէն արտադրած :

Պետութեան տնտեսական քաղաքականութեան մէջ, ձգտում մը կը տեսնուի Սովխօզներու գերը աստիճանաբար տկարացնելու :

Բ. Արհեստաւորներու աշխատանքը. Արհեստաւոր մը կրնայ աշխատիլ Արտելի մը անդամ ըլլալով կամ իր հաշւոյն, առանձին աշխատելով :

Նոյն արհեստին պատկանող անձեր (նուազագոյն երեք հոգի ըլլալու պայմանաւ), հաւաքական գործակցութեամբ աշխատիլ որոշելով կը կադմեն Արտել մը :

Արտելին մասնակցողը, իր ունեցած աշխատանքի գործիքները, մեքենաները կը տրամադրէ հաւաքական գործին, ստանալով անոնց արժէքին համեմատ, որոշ

տողոս մը, ընդհանուր շահէն:

Արտելի անդամ մը, աշխատանքի վարձատուութիւնը կը ստանայ, իր արտադրած գործին համեմատ: Իւրաքանչիւր կտորի համար, նախապէս կը սահմանուի արժէք մը ու այդ հիման վրայ, կ'որոշուի իւրաքանչիւրին ստանալիք բաժինը:

Արտելի ամբողջական արտադրութեան իւրաքանչիւրին աշխատանքի իրաւունքը վճարելէ, պետական սակը յանձնելէ յետոյ, մնացածին երկու առ հարիւրը կը յատկացուի թատրոնի, դրաղարանի, ակումբի եւ որակեալ աշխատաւորներու պարզեւտրման, իսկ 98 առ 100ը կը բաժնուի անդամներուն միջեւ, իւրաքանչիւրին տրամադրած գործիքներուն եւ մեքենաներուն արժէքին համեմատութեամբ:

Արհեստաւոր մը կրնայ նաեւ աշխատիլ իր հաշւոյն, իր սեփական գործիքներով, իր աշխատանոցին մէջ, ընտանիքին անդամներուն հետ (կին, զաւակ, ծնողք, քոյր, եղբայր):

Կրնայ ունենալ իրրեւ օգնական, աշկերտ մը եւ աշխատաւոր մը:

Արհեստաւոր մը ազատօրէն կրնայ վաճառել իր արտադրած ապրանքը շուկային մէջ կամ մասնաւորներու, իր կողմէ նշանակուած գինով:

Արհեստաւորը պետութեան կը վճարէ տարեկան որոշ սակ մը:

Արհեստաւոր մը եթէ ուզէ կրնայ աշխատիլ նաեւ պետութեան համար, պատրաստելով իրեն յանձնուած ապաւրանքները:

Պետութեան տնտեսական քաղաքականութեան մէջ, նախապատուութիւն կը տրուի Արտելներու աշխատանքին:

Գ. Բանուորներու աշխատանքը. Աշխատանքի տե-

առողութիւնը, շարաթական 36էն 48 ժամ է, ըստ աշխատանքի տեսակին եւ մարդոց առողջութեան վրայ ունեցած ազդեցութեան:

Աշխատանքի սահմանուած ժամերէն դուրս, աշխատաւորը իր ազատ ձեւով կ'օգտագործէ իր ժամերը, հանդատանալով կա՛մ սեփական ուրիշ աշխատանք մը կատարելով:

Աշխատաւորը իր արտադրած դործի քանակին եւ որակին համեմատութեամբ կը ստանայ վարձատրութիւնը: Մաքուր եւ արագ աշխատողը աւելի շատ վճարում կը ստանայ քան թէ դանդաղ եւ անխնամ աշխատանք կատարողը:

Աշխատաւորը իր ստացած օրավարձէն դուրս, բաղմաթիւ նիւթական առուելութիւններ ունի, որոնցմէ յիշենք հետեւեալները.

1.- Կրնայ ճաշել իր աշխատած դործարանին մէջ, աննշան վճարումի մը փոխարէն:

2.- Ընտանիքին անհրաժեշտ մթերքը կը դնէ հաստատութեան մատակարարական տնտեսութենէն, շատ մատչելի գիներով:

Իւրաքանչիւր դործարան ունի իր մատակարարական տնտեսութիւնը, այսինքն իր հաշուոյն կը պահէ ադարակ մը, որուն արտադրութիւնները իրենց ինքնարժէքով (փքի տը բըվիէն) կը վաճառէ իր բանուորներուն եւ պաշտօնէիութեան:

3.- Աշխատաւորը կ'օգտուի դործարանին կառուցած բնակարաններէն, կարելիութեան սահմանին մէջ:

4.- Կ'օգտուի ձրիաբար, հաստատութեան աւուրումէն, դրադարանէն:

5.- Զեղչուած գինով տոմսակներ կը ստանայ թատրոնի, շարժանկարի եւ դանդաղան ներկայացումներու:

6.- Հիւանդութեան պարադային կը ստանայ ձրի

բժշկական խնամք, ստանալով միաժամանակ իր օրավարձը :

7.- Տարեկան մէկ ամսուան վճարովի արձակուրդ ունի, որու ընթացքին կրնայ օգտւիօխուութեան մեկնիլ, բժիշկներու ցուցմունքին համաձայն :

8.- Վաթսուն տարեկանէն յետոյ կը ստանայ հանգստեան թոշակ : Այդ տարիքէն յետոյ, աշխատելու ցանկութիւն ունեցողները կրնան աշխատիլ, իրենց հանգստեան թոշակէն զատ ստանալով օրավարձքը :

Հանգստեան թոշակի սակը բոլորին համար նոյնն է : Բացառիկ ծառայութիւն եւ զործ կատարողները կը ստանան նաեւ անհատական թոշակ, որուն դումարը կը սահմանուի նախարարաց խորհուրդին կողմէ :

Աշխատանքի ներքին կազմակերպութիւնը գործարաններու մէջ, ինչպէս կարգապահական օրէնքները կը պատրաստուին աշխատաւորներու կողմէ իսկ, իրենց ընդհ. ժողովներուն մէջ :

Հաստատութեան ընդհանուր աշխատանքի կանոններուն ենթարկուելով հանդերձ, աշխատաւորը ազատ է իր աշխատանքը դասաւորելու իր ուզած ձեւով : Այդ ազատութեան շնորհիւ է որ յայտնուած է Սթախանովը, որ յաջողած է եռապատկել իր աշխատանքին արդիւնքը : Սթախանովեան աշխատանքի ոգին ի պատուի է ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ :

Իւրաքանչիւր գործարանի մէջ գոյութիւն ունի, աշխատաւորը վտանգներէ գերծ պահելու յատուկ կազմակերպութիւն, որ կը քննէ աշխատանքի առողջապահական պայմանները եւ կը վերցնէ վտանգի կարելիութիւնները աշխատաւորին համար :

ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Որոհողային Միութեան մէջ առեւտուրը կը կատարուի գլխաւորաբար պետական վաճառատուններու եւ քօօփէրաթիվներու միջոցաւ։ Անոնց կողմէ վաճառուած ապրանքներու գիները կ'որոշուին պետութեան կողմէ։

Մանր առեւտուրի ազատութիւնն ալ գոյութիւն ունի, մասնաւորներու համար։

Գիւղացի մը՝ կոլխոզի անդամ կամ ոչ, շուկային մէջ կամ մասնաւորներու կրնայ ազատօրէն վաճառել իր տնամերձային տնտեսութեան արտադրութիւնները (արմիք, բանջարեղէն, պտուղ, կաթնեղէն, հաւ, եւն․)։

Արհեստաւորը կրնայ ազատօրէն վաճառել իր արտադրած ապրանքները։

Ազատ շուկաներու մէջ, մասնաւորներու կողմէ կը վաճառուին նաեւ ընթացիկ գործածութեան յատուկ առարկաներ, ինչպէս հագուստ, գլխարկ, գիրք, մեքենաներ, տնական առարկաներ, եւայլն։

Ազատ շուկայի մէջ առեւտուրով զբաղողները, ամէն օր, որոշ չահատուրք մը կը վճարեն պետութեան, իրենց բաւած տեղին համեմատութեամբ։

Ինչպէս կը տեսնուի ուրեմն, որեւէ մէկը իր գլխումները կրնայ կատարել իր աշխատած գործարանի մատակարարման տնտեսութենէն, ուր ծախուած ապրանքները ամէնէն ւժանն են եւ հնարաւորութիւն կու տան իւրաքանչիւր աշխատաւորի ապրելու կանոնաւոր կերպով, իր ստացած օրավարձքով։ Գնումներ կրնայ ընել պետական վաճառատուններէն, քօփէրաթիվներէն, ինչպէս նաեւ ազատ շուկայէն, ուր գիները փոփոխական են, ենթակայ ըլլալով մատուցման եւ խնդրանքի օրէնքին։

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Անհատական սեփականութիւնը ճանչցուած ու սահմանուած է խորհրդային Սահմանադրութեամբ եւ Քրէական Օրինագիրքով:

Ամէն մարդ կրնայ ունենալ իր սեփական տունը, կարասիները, աշխատանքի դուրժիքները:

Անհատի մը մահէն յետոյ, իր սեփականութիւնը կը փոխանցուի ժառանգորդներուն:

Որեւէ մէկը, մահէն առաջ, կրնայ իր հարստութիւնը, կտակով փոխանցել իր ցանկացած անձին կամ հաստատութեան:

Ամէն մարդ կրնայ խնայողութիւն մը կազմել ու դրամատուն յանձնել, ստանալով տոկոս մը եւ կամ պետական արժեթուղթեր գնել:

Դրամատունը կը վճարէ 3էն 7 առ հարիւր տոկոս: 3 կը վճարէ, եթէ դրամը անորոշ ժամանակով ձգուի եւ ուղղուած առեւնր առնուի: 7 առ հարիւր կը վճարէ, եթէ մասնաւոր նպատակի մը համար ձգուած ըլլայ դրամը: Օրինակ, եթէ մէկը տուն մը շինել ուզէ, դաշնակ մը գնել ուզէ, կամ իր զաւկի չափահասութեան խնայողութիւն մը յատկացնել ուզէ եւ այդ նպատակին իրագործման համար մաս մաս գումարներ յանձնէ դրամատան, այդ պարագային, 7 տոկոս կը ստանայ, պայմանաւ որ քաչաձ դրամը իրապէս գործածէ զոյգ տրուած նպատակին:

Ամէն մարդ տուն կրնայ շինել իր ուղած մեծութեամբ եւ ձեւով, յատկապիժը պետութեան կողմէ հաստատել տալէ յետոյ: Ամէն մարդ իր տունը կը կահաւորէ իր ճաշակին համաձայն: Տուն ունեցողները կրնան վարձու տալ իրենց բնակութենէն աւելի եղող մա-

սը, օրէնքի սահմաններուն մէջ :

Ներգաղթողները իրենց տունը չինելու համար, կըրնան պետութեանէն մինչեւ 30,000 յուրիւրի փոխառութիւն մը կնքել ու ստանալ անհրաժեշտ շինուածանիւթերը : Այդ գումարը կը վերադարձնեն մասնակի վճարումներով, մաս մաս, 15 տարուան ընթացքին, առանց տուկոս վճարելու :

Տուն չունեցողները կը բնակին պետութեան կողմէ իրենց տրամադրուած բնակարաններուն մէջ, պղտիկ վարձքի մը փոխարէն :

Իւրաքանչիւր ընտանիք կը վճարէ իր սպառած ելեկտրականութիւնը եւ ջուրը, որոնք չատ աժան են :

Խոհանոցի եւ ջերմութեան համար ընդհանրապէս իբրեւ վառելիք կը շործածուի փարտր, ածուխը, քարիւղը եւ ելեկտրականութիւնը :

Սով. Հայաստանի մէջ ելեկտրական հոսանքը «Բուսան Եւրոպիայի» է 110, 120 եւ 220 վոլթերով :

ԸՆՏԱՆԻՔ

Սով. Հայաստանի մէջ կ'ամուսնանան երիտասարդ տարիքի մէջ եւ ընդհանրապէս կ'ունենան բազմաթիւ զաւակներ : Իւրաքանչիւր ընտանիքի մէջ 4-5 երախան սովորական վիճակ մըն է :

Ամուսնութիւնը եւ բազմածնութիւնը կը քաջալերուին պետութեան կողմէ, որ հաստատած է բազմածնութեան մրցանակ եւ «հերոս մայր» կոչումը : (1946ին Սով. Հայաստանի մէջ 10 միլիոն բուրի տրուած է իրբեւ բազմածնութեան մրցանակ) :

Ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենայ տղու եւ աղջկայ ազատ կամքով եւ պաշտօնական արձանագրութեամբ քա-

դաքսպետարանի մէջ:

Ցանկացողները կրնան եկեղեցական ամուսնութիւն եւս կատարել:

Տղամարդու եւ կնոջ միջեւ բացարձակ հաւասարութիւն կը տիրէ թէ՛ իրաւականօրէն եւ թէ՛ գործնականօրէն, ընտանիքէն ներս եւ ընկերային կեանքի մէջ:

Կնոջ առջեւ բաց են բոլոր ասպարէզները, այն ձեւով եւ այն չափով, ինչպէս տղամարդու առաջ:

Կիները ընտրող են եւ ընտրելի, տղամարդու նման: Կը հետեւին ուսման բոլոր աստիճաններուն, պաշտօն կը ստանձնեն պետական բոլոր հիմնարկութիւններուն մէջ:

Ամուսնալուծումները հազուադէպ են: Ամուսնալուծման պարագաները կը քննուին դատարաններու Կողմէ, որոնք կը փորձեն նախ հաշտեցում մը կատարել երկու կողմերուն միջեւ: Անկարելիութեան պարագային միայն կը կատարեն ամուսնալուծումը, պահելով միշտ վերամուսնութեան իրաւունքը երկու կողմերուն համար ալ: Ամուսնալուծումներու ատեն, ամէնէն առաջ կը կարգադրուի դաւակնելու ապահովութեան խնդիրը, անոնց չահերը եւ ապագան ապահովելու ձեւով:

Աշխատաւոր կիներ՝ ծննդաբերութենէն երկու ամիս առաջ եւ մէկուկէս ամիս յետոյ չաշխատիր, բայց կը ստանայ իր օրավարձը ամբողջապէս:

Բոլոր գործարաններու մէջ կան մանկամսուրներ, ուր կը խնամուին պզտիկները իրենց մօրը աշխատանքի ժամերուն: Երախաները ձրի կը ստանան իրենց սնունդը մանկամսուրներու մէջ:

Մայրերը կը լքեն աշխատանքը, իրենց զաւակներուն կաթ տալու ժայերուն, եւ գործարանէն մեկնելու ատեն իրենց հետ կը տանին երախաները:

Ոեւէ ծնողք, երբ հիւանդութեան կամ այլ պատճա-

ռով ի վիճակի չէ խնամելու իր զաւակը, կը յանձնէ պետութեան, ուղած ատեն առնելու պայմանով:

Ընտանիքի մը մէջ հիւանդ մը եղած ատեն, ուրիշ անդամ մը կը զբաղի անոր խնամքով, ձգելով իր աշխատանքը, բայց ստանալով օրավարձը:

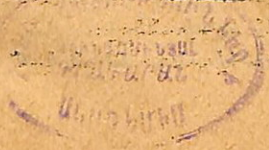
ԺԱՄԱՆՑԻ ԵՒ ԶԲՕՍԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Սով. Հայաստանի մէջ, ամէն օր բաց են թատրոնները եւ սինէմաները: Ա., Բ. եւ Գ. կարգի են տոմսակները: Համեմատաբար միւս առարկաներու արժէքին, ամէնէն աժանն են թատրոնի, սինէմայի գիները եւ միշտ մնացած են անփոփոխ:

Սով. Հայաստանի մէջ կան սրճարաններ, ճաշարաններ, հանրային պարտէզներ, պարասրահներ: Գրադարաններ կը աւումբներ, ուր տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ եւ հրապարակային հաւաքոյթներ: Թանգարաններ, նկարչական ցուցահանդէսներ: Նուագահանդէսներ, պարահանդէսներ:

Պատմական հնութիւններով եւ բնական գեղեցկութիւններով հարուստ երկիր մըն է Սով. Հայաստան, ուր կարելի է ազատօրէն ճամբորդել, վայելելու համար բնութեան եւ քաղաքակրթութեան ստեղծած գեղեցկութիւնները:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. — Այս ընդհանուր եւ համառօտ կարգ մը գիտելիքներէն դատ, հետագայ գրքոյկներու մէջ պիտի տրուին աւելի մանրամասն տեեղեկութիւններ քննութեան առնուած նիւթին կապակցութեամբ:

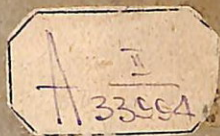

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

220033994

[804]

ԳԻՆ 30 ՖՐԱՆԿ

Կեդրոնատեղի՝ Հայ Ազգ. Ընդհ. Միության
9, Փլաս տը լա Մատրլեն — Փարիզ

Imp. ARAXES, 48, rue Richer, Paris (9)